

J A A N D E R T

AUGUST
JANSEN

E K K K Ü

T A U L I N N

J A A N P E R T

A U G U S T

J A N S E N

M O N O G R A A F I A

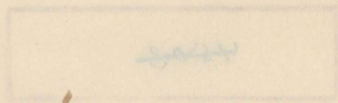
4503

VÄLJAANDJA
EESTI KUJUTAVATE KUNSTNIKKUDE
KESKÜHING

5323
E. Antov & Ko. trükk, Nõmmel, 1931. a.

A-7800

VAJALANDLA
EESTI KULUTAVATE KUNSTIKRÕDE
RESRÜING

Repr. 1

Õtimaal

Hauseu

Inimpõlv tagasi — algab August Janseni elukäik. Aga inimpõlv tagasi tähendab olla poolitatud kaheks: pool elu vanas, teine pool uues maailmas. Küpsedes, jõudes meheea keskpunkti — varises kokku senine tee jalge alt, ja siis tuli orienteeruda ümber kõiges.

Sellisena, poolitatuna kahte erimaaailma elu keskpunktil, kolmekümneviie aastasena — õnneks või õnnetuseks — on olla August Jansenil.

On õnnelapsi, kes elavad väljaspool oma aega, kaasa löömata selle heitlusis. Nende elu möödub näiliselt päikesepaistelisenä, sest nad ei tekita kuski vastolusid ega opositsiooni endi vastu. Nad pole võitlejad lahinguväljadel. Ja need — kahtlen — ei saa tulla suurteks võitjateks.

August Jansen on eestkätt sõdur, eestvedaja, esimesi piigiheitjaid, vihaseid taplusmehi, suuri rüselejaid. Ja on küsitav kus, kas võitlusväljal või loomingu ta eneseavalduslik närv pulsseerub tulisemini. Ta on kogu aeg pidanud võitlust rühmituste, kunstipoliitiliste, kunstnike organiseerumisküsimuslike kantside vahel. On seda teinud isiku, kunstniku ja kunstiloomingu oleviku ning tuleviku nimel.

Siin on koorunud välja tas hell, tundeline närv, mis reageerib momentselt ja lõikavalt.

Osalt seetõttu — päämiselt kunstilooming — August Jansen on püsinud keskse kujuna me kunstielus, olles mõjustanud me kunstipoliitilist suuna vast enam kui ükski teine kaaslasist; kelle taotluste ümber keeb kogu aeg vastukäivaid seisukohti, hinnanguid.

Ta looming aga kajastab meie kolmanda, keskmise kunstnike generatsiooni loomingu ilmet, taset ja ideaale. Ta läbikäidud tee — on sarnane kogu samale generatsioonile.

Seni puudus me kunstiloomingus traditsioon. Siit pääle see aga on olemas.

August Jansen on meie kunsti ülemineku-aja kandvaid kujusid, organisaatore. Sellisena tuleb vaadelda ka ta elutööd ning loomingut.

Isikuna — vaenlaste ja sõpradega. Kunstnikuna — kel koht me oleviku kunstiloomingus, kes mõjustanud nooremaid, kelle kaudu mitmedki saanud äratust. Ta käidud tee — on samal ajal läbilõige me viimase kahekümne aasta kunstikäigust.

Kunstniku vanemad.

August Janseni isa Jaan¹⁾ — kirjutas nime: Jannsen,²⁾ — on pärit Pööraverest, Pärnumaalt. Haridust omandanud Pärnus köstrikoolis. On olnud temperamentne jakobsonlane; vastolus kirikuõpetajatega, mistõttu ei võimaldatud talle kutsealalist ametkohta. Seigelnud Peterburis ja mujal, Jaan Jannsen asus elama lõpuks Hallikukivile vaikset perekondlikku elu, kus ka sünnib tulevane kunstnik, August Jansen, 24. sept. 1881. aastal (vana kal. järele).

Jaan Jannsen vabal ajal ristib lapsi, peab matu- selalitusi kohalikele elanikele ja harrastab näiden- dite-mängimist. Ise on näitejuht, näitleja ning deko- raator. Ka avab ta isatalus kooli, mis aga pea sule- takse kohalike võimukandjate poolt.

Kunstniku ema — Mari, neiupõlve nimega Raud³⁾ — kannab süles maaetendusi mööda poega, kus isa tegeleb juhina. Jaan Jannsen maalib dekoratsioone ja lavade-eesriideid. Ja August Jansen — alates esi- mesist mälestusist — jälgib siin isa; näeb, kuidas lõuendile avastatakse fantastilisigi nägemusi.

Jaan Jannsen oli ka leidlik lavaeffektide-meis- ter. Kord Karistes vabaõhuetenduse ajal Jannseni müristuseffekte kuuldes rahvas näidendi vaatamiselt jooksis hobuste juure, et pääseda läheneva äikese eest...

Nagu märgitud eel, August Janseni isa, omataoline teatrigeelane, arendas rändteaterdamist oma lähemas ümbruses, olles sääljuures ka dekoraatoriks.

Repr. 2 Kalevipoeg põrgu väravas. Õlimaal

August Jansen on kõige selle päältvaatajaks. Ta näeb, kuis lõuendile manatakse muinasjutte. Ja ta ise alustab katsetamist pintslitega.

Ta pärib isalt veres maalilise, dekoratiivsusse suunduva talendi, nagu ka isalt saab maalimiseks esimesi äratusi.

Viieaastasena kaotab isa. Emale jääb toita viis last, kelledest August eelviimne. Must leib, soola vähekesese pääl — nii tuli õppida nüüd hoidma sees elu. Aga samal ajal nälg värvide järele ei ole väiksem näljast leiva järele — nende omandamiseks aga puudub raha.

Kui pole võimalik osta maalivärve, siis tuli leppida riidevärvide näppamisega kodust. Kuid võis otsida-leida värve maanteelt, kruusahunnikuist — hõõrudes puruks kive. Kui puudus maalimiseks tarvisminev paber, võõbati majaseintele pilte.

Aastal 1894 põleb Hallikukivi vabrik, ja Jannsenite-pere asub elama Narva. Vaikne, suigutav maa-elu lillelise loodusega jääb maha. Ees kirev linn mühiseva kose kaldal: Narva oma keskaegsete süngete kantside, tornide, lagunevate müüride ja salapärate koobastega otse meelitab end maalima.

Parajasti pannakse alus õhtusile joonistuskursusile parun v. Stieglitzi⁴⁾ vabrikute juure Narvas. Õpetajaks on siin rakenduskunstnik A. von Segebart. August Jansen asub ilma pikemata sesse kooli. Ja mõneski, et on jõudnud kunstnikukutseni, Jansen on tänuvõlgu v. Segebardile.

Nagu tähendatud, Janseni emal on toita viis last. Viimaseil endil tuli siis varakult asuda tööle teenima leiba. Ja August Jansen juba kaheteist-kolmeteist aastase poisikesena käib vabrikus tööl. Samal ajal käib ka koolis: kella 8 kuni kella 1-ni. Kella $\frac{1}{2}$ kuni kella 8 õhtul tööl vabrikus. Ja kella

1/29 kuni 1/211-ni joonistuskursusil. Pääle seda — võimaldus kunstiharrastus omal käel kodus. Hiljem tuli olla teenistuses vabrikus isegi kella 5:st hommikul kuni kella 8:ni õhtul. Töövaheaegu jätkus vaevalt riiete ümbervahetamiseks ja söömaajaks.

Aastal 1897—1898 August Jansen, vabriku joonistuskoolis omandatud oskuse tõttu, on juba vähemat aega vabrikus joonistajaks.

Jansen Peterburis.

Professor maalikunstnik Johann Köler sureb 1899. aastal, mis on suureks kaotuseks, üldiselt märgitavaks sündmuseks meie toleaeelses avalikus elus — märgib ju Köleri nimi erilise koha meie kultuuri- ning seltskondliku-elu minevikus. Ajalehed pühendavad kadunu elukäigule ja -tööle pikki ülevaateid. Ja need manavad esile August Jansenis seni tagasisurutud ning varjatud kunstniku-kire. Ammune igatsus asuda õppima kunsti, omab reaalse kuju. Jansen võtab välja palga vabrikust — seda on tervelt kolm rubla. Ostab reisikohvri ning lunastab raudtee-pileti Peterburi. Ja poolteist rubla taskus, jõuab Peterburi juuliku keskkel 1899. aastal. Ülalt põletab kesksuve kuumus. Valgeilt majaseinult helgib tagasi päikesekiiri, pimestades haigeks siiajõudnu silmi. Nähtuvad vaid monotoonsete majakolosside read... Kivitänavad...

Kahepäevase ümberhulkumise järele Janseni jalad paistetuvad. Ent kusagilt ei tule vastu tuttavat nägu ega ulatu aitavat-juhtivat kätt. Juba Jansen

Repr. 3

Talu ðu

Tempera

mõtleb pöörduda tagasi koju pettununa ning piinata.

Viimati teiste juhatause järele otsib üles eestlase hra Traadi. See võtab vastu Janseni oma pojana, võtab viimase oma juure töölegi. Ja siitkaudu avaneb nüüd pikkamööda senine unistustemaa reaalsena.

Kunstiõpilasaeg.

Jansen teenistuses olles hra Traadi juures samal ajal asub õppima kunsti. Ta astub esialgu Keiserliku Kunstide Edendamisseltsi joonistuskooli⁵⁾, käies siin õhtuti. Paari aasta pärast aga juba andub täieliselt boheemlikule kunstnikukutsele, loobudes hra Traadi juurest maaliselli kohalt, teenides ülalpidamist dekoratiiv-töödega.

Keiserliku Kunstide Edendamisseltsi joonistuskooli Jansen lõpetab 1904. aasta kevadel suure hõbeaurahaga, olnud J. Zionglinski⁶⁾, J. Brazi⁷⁾, D. Kardovski⁸⁾ ja teiste õpilaseks. Mainitu oli erakool, võrdlemisi vaba vaimult, kus õpetajaiks kunstivaatelt ennem moodsad kunstnikud. Siin alati õppetööd joonistusklassis. Hiljem tulid juure figuuri-joonistus, maal, stilisatsioon.

Jansenile samaaegse kunstnike-generatsiooni elukäik on kujunenud sama teed mööda. Viimasega ühes leiamegi nimetatud Kunstide Edendamisseltsi kunstikoolis suuresilmilise, passihäälise Uuritsa (kellega esimene elanud koos ühes toas sagedasti), pikaldase, ugritõulise Birkenfeldi — (mõlemad ei kuulu enam elavate hulka); Peet Aren on õppinud siin. A. Promet,

N. Triik, J. Koort, K. Mägi, Mäesepp ja teisi parun Stieglitzi kunstikooliõpilasi liigub ühes Janseniga. Elati kunstnikulist, boheemlikku elu, nagu seda võib kujutada noorist kunstiõpilasist⁹⁾.

Repr. 4

Kirikuteel

Õlimaal

Peterburi akadeemias.

August Jansen, lõpetanud 1904. a. kevadel Kunstiseltsi kunstikooli, astub sama aasta (sügisel), tehes läbi võistluseksamid, Peterburi Kunstide Akadee-

miasse. Akadeemia õpetajaid oli õpetajaiks ka Kunstiseltsi kunstikoolis. Ja Jansenil võimaldub esialgu töötada edasi oma endiste õpetajate juhatusel. Akadeemia eelkursuse juhatajaks on J. Zionglinski.

Tehes läbi akadeemia eelklassid, Jansen astub D. Kardovski maaliklassi. Viimase töökotta-ateljeesse pääseb 1908. aastal, kuhu jääb akadeemia lõpetamiseni.

Seega oleks loeteldud Janseni õpetajad selle kunstiõpilaseks olles. Peterburi Kunstide-Akadeemia õppetöö oli korraldatud järgmiselt: hommikupooliti maal, teoreetilised tunnid; õhtupoole aktijoonistus. Professorid viibisid kordamööda tundidel, seega kogu aeg vaheldusid õpetustandjatena. Jansen ei valinud omale kindlaid õpetajaid, kelle juhatusel all oleks töötanud. Ta valis vaid modelle — ja nende tõttu sattus kord ühe, siis teise professori tundi. Akadeemias oli kaks suurt klassi, kuhu mõlemisse mahutus 50—60 õpilast. Klassis samal ajal oli kaks modeli. Iga tehtud töö siin hinnati kategooriasse.

Jansen töötab suure kiirusega. Tal valmib skits, visand esimesi klassis. Ta töid päämiselt on aga hinnatud teise kategooriasse, kuna nende viimistlematus oli põhjuseks, et need ei tulnud esimesse.

Peterburi akadeemia oli tol ajal juba vabanenud akademismi-vaimust sõna halvas mõttes. Kuid akademismita loomulikult ei ole mõeldav akadeemia. Ja antud silmapilgul Zionglinski, Kardovski ning teised, kelle all otseselt töötas Jansen, edustasid haritud-kunsti: intellektuaalset kompositsiooni (ajaloomaal jne.) tunduvas suguluses *Mir-iskusstva* kunstnike rühmitusega.

Repr. 5

Pr. Seppois

Õlimaal

Jansen jõuab edasi akadeemias edukalt ning võrdlemisi kiirelt. Klassidest jõuab pea töökotta (ateljeesse). Akadeemia õpilane olles on esinenud selle kunstinäitusil kolm korda: 1909. aastal D. Kardovski klassi aruande-näitusel kolme joonistuse ja kolme etüüdiga; 1910. aastal esineb kahe etüüdiga (meisterklassis), kolme päade-etüüdiga ja kolme joonistusega; ja akadeemia lõpetades 1913. aastal esineb oma lõputöö *Muhu saarel* ja kahe joonistusega. Õppenäitusil koolis (klassides) tuli loomulikult esineda korduvalt.

Elu akadeemias õppides.

Akadeemias õppida võimaldub Jansenile erilise muretusega. Võib olla on see ja ka jääb ta elurõõmsamaks ajajärguks. Hooldusmured on võtnud enda kanda õde. Ta liigub elavalt seltskonnas. Võtab osa Peterburi eesti seltskonna mitmesuguseist rahvuslikest algatusist. Tegeleb Peterburi eesti Kooliseltsis, hiljem Hariduseseltsis. Dekoreerib nimetatute ja P. E. Üliõpilaste Seltsi pidusid ning basaare. Hiljem siirdub E. Üliõpilaste Seltsi, mille vilistlane on praegugi. Kodumaal suveti valmistab maal seltsimajade lavadele dekoratsioone.

Sügisel 1910 Jansen võtab vabaks enese aastaks — tervislikul põhjusil, elades Triigis, kus leiab enesele sõbra ja õpilase H. Lukis. Viimase juure satub A. Starkopfi kaudu, kellega tutvunud hiljuti Peterburis. Järgneva suve saadavad nimetatud mööda juba koos Starkopfide pool Kohilas. See suvi osutub

Repr. 6

Ena

Õlimaalt

saatuslikuks ka A. Starkopfile: sügisel kaaslased saadavad ta Müncheni õppima kunsti. Sama aasta sügisel Jansen skitseerib Vormsi saarel. Siin kunstiõpilast kahtlustatakse salaluures ja strasnikud, urädnik ning vallavanem talutavad ta vallamajja, kus loomulikult vabastatakse. Siin ta aga tutvub Muhu eide Kohtula Riinaga,¹⁰) vallakirjutaja ämmaga. Ja siit algavad kunstniku suhted Muhuga, millel tõsiseid tulemusi ta loomingus. Järgmisel aastal Jansen külastab juba Muhut, hankides akadeemia konkurs-maalile *Muhu saarel* materjali.

Konkurs-ajajärgul 1912—1913. a. Jansenil on oma ateljee akadeemias. Aeg kulub aga ettevalmistusiks tööle, ning alles juulikuus võimaldub asuda lõpuülesande täitmisele Peterburis. On palav. Jansen käib suplemas Neevas. Sääl külmetab ja haigestub. Võistlustöö valmib hädise tervise juures.

Sügisel Jansen esitab maali: *Muhu saarel* konkurs-näitusele, mille eest Peterburi akadeemia kombe järele omab kunstniku-kutse. Teoreetilisi aineid osa eksameid on aga veel sooritamata. Need Jansen annab ära alles järgmise aasta sügisel.

Peterburis elavais kunstnike ringes püsis kauemat aega eesti kunstinäituse teostamismõte. Vanemaist kunstnikest Promet ja Triik olid jõudnud välismaalt tagasi, ja asusid Peterburi (1908—1909).

Arutati eesti kunstinäituse teostamismõtet koos mitmeti; võeti õllepudeleid kaasa ja tuld vahest A. Janseni juure. Ent kui kava viimati osutus teostavana, kuuldus: Tartus *Noor-Eesti* juba on alustanud oma esimese kunstinäituse korraldamist, millest siis võtab osa ka Peterburis elavaid kunstnikke.

Peterin Tallinnas korraldatakse kunstinäitus 1910. a. (*Kunstiseltsi* algatusel), kus juba esineb ka A. Jansen 40:ne numbri all: kavandeid; joonistusi; illustratsioone muinasjuttudele *Endel ja Juta, Koit ja Ämarik*; kompositsioone: *Tuisk, Varitsemisel, Tumedad varjud, Surma suudlemine, Seebinullid, Armastuse jutt, Rahutee*. Kunstnik esineb esikord tõsisemaltvõetavalt kodumaal kunstinäitusel ja paneb välja siin kõike, mida panna välja võimalik, mida ta on tootnud akadeemias ja väljaspool selle seinu. Sest ainumääravana esiletõstjana on veel produktsiooni kvantiteet, mitte kvaliteet.

Aastal 1912 ühes K. Burmani ja P. Areniga Jansen korraldab kunstinäituse Narvas, pannes välja jällegi hulk teoseid.

Jansen Tallinnas.

Nagu tähendatud, aastal 1913 A. Jansen, olles lõpetanud akadeemia, lahkub Peterburist ja asub elama Tallinna. Siin korraldab ühes Burmanide, P. Areni, J. Koorti ja teistega kunstinäituse Börsisaalis. Paneb välja töid 30:ne numbri all: portreid, kompositsioone, joonistusi, kavandeid. Olgu neist loeteldud: *Koljat ja Taavet*, joonistus (Raekoda), *Tallinna raekoja interjäär* (kaks maali temperas), *Kevad, Vanaturg, Vanamees, M-me P.* (kaks portree-maali) jne. Näeme siit, millise hooga Jansen akadeemia lõpu eel ja lõpetades otsib kontakti publikuga kunstinäituste kaudu, avaldades viljakat produktsiooni. Eks ole see ka mõistetav: akadeemia on selja taga,

esimesi raskusi kunstiteel on võidetud, on usku loomulikult tulevikku, ja on ka noorusjõudu. Ja võrdeliselt — Janseni tollaegset produktsiooni ei tule ala-hinnata. Sest juba akadeemia lõpetamine tagab kunstlise taseme ja nõudliku maitse.

Repr. 7 *Kalevipoeg kivi viskamas* *Õlimaal*

Tallinnas peatumine ent valmistab pettumusi. Ei õnnestu leida isegi siin sobivat korterit. Ja juba järgmise aasta kevadel aprillis (1914) A. Jansen lahkub siit tagasi Peterburi, kus ees suurem sõprus-ringkond, — Jansen saabub viimasesse naisemehena, abiellunud publitsisti Helmi Tammann-Pressiga¹¹).

Peterburis Jansen teist korda.

Janseni akadeemia sõpradest skulptorid Dietrich ja Koslov, töötades dekoratiivplastika alal ehituste jaoks, olid püstitanud endile mahuka ateljee. Need võimaldavad ses töötada ka Jansenile. See maalib eestkätt vene seltskonnale portreid. Neist on läinud palju kaotsi lõplikult, ja neid märgib parema, mida portree alal kuntsnik on tootnud. Maalib parun Korfi maja seest, Neeva kaldal, ja on samal ajal Peterburi Eesti Jaani kiriku koolis joonistusõpetajaks.

Alates 1915. a. sügisest Jansenil on väike mansard-korter Jekaterinhofi-prospektil, mis muutub boheemkonna *Ritsikute* kogumiskohaks. Siin nähakse Joh. Semperit, Fr. Tuglast, J. Vahtrat; üliõpilasteringist J. Seljamaad, Aug. Schmidti, A. Anderkoppi, P. Treibergi ja teisi. Käidi koos, et leida lohutust maailmasõja koleduste kuuldusis ja tõsieluliste masenduste eest kirjanduskunstilises maailmas. Päälegi juba oli aimatav revolutsioonitont.

Sel perioodil on maalitud *Luigejaht*, *Küllus* ja rida kompositsioonikavandeid, mis osalt jäänud Peterburi.

Sügisel Jansen võtab osa *Rippumatute* kunstinäitusest Peterburis Marsi väljal, pannes välja seitse tööd: portreid, kompositsioone, kavandeid ja joonistusi. Kevadel esineb Moskvast kunstinäitusel, pannes välja *Luigejahi*, paar portreed ja kompositsioone.

Sügisel 1916 Jansen mobiliseeritakse sõjaväkke. Kuid mõne nädala järele vabastatakse kui kooliõpetaja. Nüüd esineb kolmandat korda Tallinnas Kanut-

Gilde ruumes Eesti Kunstiseltsi kunstinäitusel 1916. a. 34:a numbri all maalide, joonistuste. etüüdidega: *Kalevi-poeg*, kavand; *Narva, Pr. P. portree, Interjäär, Dekoraatiivne kavand*, (kolm maali) *Kompositsioon, Kujur Diedrichi portree, L. L. portree* jne.

Algab veebruari-revolutsioon. A. Jansen, kelle soonis tuikab sõna otseses mõttes opositsiooni-verd, lööb sekka endastmõistetavalt. Ta joobub revolutsioonist, selle loosungeist, vabadus-unistustest. Ta veedab varakevadisi päevi lagunened rõivais tänavaid mööda, külmetab ja haigestub kopsudega.

Peterburis eestlased moodustavad *Vabariiklaste Liidu*, mis pidi asuma vastu monarhistide tagasikikumisile ja mis pidi kandma Eesti autonoomia mõtet (Eesti iseseisvusest ei juletud mõelda veel). A. Jansen¹²⁾ kuulub *Vabariiklaste Liidu* juhatusse. Siin otsustatakse viimase enda ettepanekul korraldada võimas Peterburi eestlaste manifestatsioon Eesti autonoomia läbisurumiseks. Ja Jansenil tuleb asuda ennenägematult suure eestlaste manifestatsiooni etteotsa, omal 39 kraadi palavikku. Manifestatsioon algas Peterburi Jaani kiriku juurest, kust mindi Tauria-palee ette. Säält jõudes koju, oli läbi tervis täiesti. Jansen sõidab Narva. Arst kahtleb, et vaevalt üldse veel on kunstnikul elulooteid.

Jansen Narvas.

Ent saabus kevad kosutava päikesega. Jansen veedab aega Narva ääres Smolkas-Tõrvalas, kus palju päikest, värsket õhku ja karastavat vett. Ja

Repr. 8

Muhu saarel

Õlimaal

sama aasta sügisel ta asub Rakveresse Tütarlaste gümnaasiumi joonistuskooliõpetajaks — kuna Peterburi toitlusolud olid muutunud raskeiks ja sinna asuda tagasi tervislisil põhjusil ei olnud soovitav. Rakveres rekvireeriti linna poolt Jansenile prl. Wrangeli ateljee, kus võimaldus ka töötada korralikult, nii palju kui tervis ja kooliõpetaja-kohustused seda lubasid.

Lõplikult Tallinnas.

Pääle jõuluid 1918. a. A. Jansen asub Tallinna, et korraldada siin oma tööde erinäitus, milleks K. Burman oli teinud kohapääl eeltöid. Näitus teostub. See leiab aset praeguse kino Rekordi pääl ruumes, Viru tänaval. Väljapanekuid on 50:ne numbri all — pääasjalikult kompositsioone, ja ka portreid. Loetleme neist: *Muhu saarel, Pr. Stahli portree, Kaksik-portree, Laps palliga, Küigel, Önn, Pää, Muhu, Küla õues, Palkonil, Mänd Soomest, Verine fantasmagorie, Akna juures, Lilled, Ema, Saare onn, Rohelisel saarel, Silgu-laevastik, Kiriku ukse ees, Autoportree, Talu, Isa haul, Mustlased, Aed, Vana-Narva, Heinateol. Küpse vili* jne.

Selle näituse ajal vahelduvad poliitilised dekoratsioonid. Enamlaste valitsus taandub sakslaste sissetungi ees. Algab okupatsiooni-aeg.

Kunstinäitusest publiku osavõtt on suur. Ka saksa sõjaväelased külastavad seda, ostes teoseid. Eriti Muhu-ainelised etüüdid on otsitavad, mis pärit akadeemia konkurs-ajast.

Samal näitusel loositakse akadeemia konkurs-
töö: *Muhu saarel*¹³⁾ näitust külastajate vahel. Näitus
õnnestub majanduslikult selliselt, et kuntsnik võib
pääle seda elada aasta muretult.

Repr. 9

Proua Pukils

Pastell

Jansen Järgunal.

Jansen veedab suve Järgunal, Klooga järve ääres.
Esikord siin ta võib anduda täiuslikult loomin-

gule, — seni tuli maalida vaid muuseas, sest enne kõike tuli lahendada leivaküsimus.

Kuid nüüd on raske saada värve. Nende tagavara on otsas. Uusi värve saada aga okupatsiooni ajal oli võimatu. Tuli siis endal neid hõõruda aseaineist, mistõttu mitmed selleaegsed tööd on kannatanud (pleekinud välja).

Murranguaja pingutused, alates veebruari revolutsioonist kuni Eesti iseseisvusajani, on kulutanud põhjalikult Janseni närvikava. Paisub tung vabaneda linna-askeldusist, sekkaöömisist jne. Ja sellise soovitud rahu ning puhkusena on märkida suvi Järgunal.

Samal ajal loomingus puhkeb dekoratiivsuse ekstaas. Värv kui säärane enam ei huvita, ei rahulda. Kunstnik otsib värvilisi kive, klaase ning emaile, et neist koostada töid. Ka voolib ning tahub ta puupakkudest skulptuure. Nii taob ta saarepakke väikeste peitlitega, kuid kavatsev *Madonna* puus jääbki vaid kavatsuseks. On isegi valminud rida päid puus, mosaiike — katsete ning kavanditena. Jõudes Tallinna, esineb Järgunal valminud töödega grupi-näitusel Estonia Punases saalis.

Jansen Põllkülas.

Varakevadel 1919 Jansen sõidab maale haige pojaga, — Põllkülla, Tammile, mis 1916 aastast väljasõidu kohaks. Siin sureb poeg Hispaania-haigusse. See veelgi suurendab sisemist tasakaalutust.

Jansen maal nüüd huvitub keraamikast. Põllküla jõe kaldal asub saunaahju vare. Ta säeb korda

ahju — tassides tarvisminevaid kive jõe põhjast, sest läheduses mujal neid pole. Aida nurgal kombineerib vankri suurest-rattast treiratta. Ja mõne aja pärast juba põletab esimesi katseid.

Põletamine sünnib suure pidulikkusega. Ahju ette on löödud üles telk. Videvikus küla noorsugu kogub telgi ümber, ilmub ka harmoniku-mees. Kostub laul ning käib tants. Samal ajal aga ahjust kostavad tumedad mürtsud. Avades selle hiljem ärevuses selgub, et tööd on pooltoorelt pandud ahju ja neist suurem osa hävinenud.

Kokkupuuted oma õpilase H. Lukiga tihenevad, saginevad. Viimane iseseisvalt töötades on küpsenud kuntsnikuks. Koos viimasega selgitatakse kunstküsimusi. Ja koos satutakse Ruskini ning neoimpressionistlikkude teooriate mõju alla. Viimaste mõjustus kajastub otseselt nii ühe kui teise selleaegses loomingus.

Aastal 1919 korraldatakse esimene eesti kunsti ülevaate-näitus. Sää! Jansen esineb 13 numbri all, pannes välja vanu kompositsioone, ainult mõned üksikud tööd on uued: *Luigejaht, Küllus, Kiigel, Aid, Pää, Rukkilõikus, Järv, Lilled, Kalevipoja kosjasõit, Mustlased, Kavand, Dek. kavand, Murul, Laua ümber.*

Viimase aja osa töid paneb välja Jansen 1920. a. sügisel korraldataval viie-kunstinäitusel Kadrioru lossis. (Esinesid: A. Jansen, P. Aren, K. Veeber, Espenberg, Krims). Siin ühes maalidega on pandud välja ka mõni skulptuurtöö ja keraamilisi viskeid. Tallinnas, aastal 1920, leiame A. Janseni jällegi maalt tagasi tulnuna, kuhu sõitis suveks. Ta oman-

dab Müürivahe tänaval väikese potisepa töökoja põletisahjuga, ja jätkab omi katsetusi keraamika alal.

Samal ajal on joonistuskooliõpetajaks Tallinna teises realkoolis ja Tallinna seminaris. Katseteid keraamika alal tuleb siis teha õhtuti. Savisõtkumine palja jalu ning savi vormimine kestab tavaliselt poole ööni. Põletada tuli kolmekordselt. Põletamine kestis mõnikord 25 tundi järgimööda. Kuid lõpuks osutub — et ahi keraamika põletamiseks üldse kõlbmatu. . .

Esimene kunstnike kongress.

1918. a. Anton Starkopf pääseb kodumaale Saksa- maalt sõjavangist.

Ja kahekesi Jansen ning Starkopf harutavad meie kunstnikkonda organiseerimisküsimusi. See mõte leiab vastukaja ka teiste kunstnike juures. Ja 1919. aastal tuleb kokku Tallinnas esimene kunstnike kongress¹⁴). Starkopf muretseb vastava loa, Jansen ruumid. Tuleb kokku paarikümne kunstniku ümber. Jansen on kongressi abijuhataja. Kongress leiab vajalise luua kunstnike üldorganisatsioon, kunstnike kutsehuvides ning järjekindlalt kunstinäituste korraldamiseks. Teine kunstnike kongress tuleb kokku Tartus 1921. aastal, kus valitakse komisjon üldorganisatsiooni põhikirja koostamiseks. Selle tööst võtab osa innukalt A. Jansen. Ja 1922. a. sünnib ellu meie esimene kunstnike üldorganisatsioon: *Eesti Kujutavate Kunstnike Keskühing*:

Repr. 10

Maastik

Õlimaai

mis korraldab ka samal aastal oma esimese kunstinäituse Tallinnas poeglaste gümnaasiumi maaneshis Kloostri tänaval. SääI Jansen esineb 15 numbri all. Olgu neist loeteldud: *Portree, Suvine maastik, Õunapuu-aed, Rukkilõikus, Saare rannik, Supelussesoon, Mererand, Pühajärve maastik* ja teisi.

Siitpääle A. Jansen püsib keskse, mõjustava kujuna Keskühingus, aga selle kaudu ka kogu me kunstiloomingus. Ta võtab osa arvukalt, nagu senigi, kõigist Keskühingu kunstinäitustest, lisaks veel Pallase omadest. Kontakt Keskühingu ja Pallase vahel on nende algusest pääle. Enne Keskühingu tegevusalgust Jansen esines juba Pallase kunstinäitustel: 1921. a. Pallase viiendal kunstinäitusil 9 numbri all: *Pää, Jaapani süzee, Supelus, Noormehed ja hobused, Muusika, Pidu, Maastik* jne. Samal 1921. a. Jansen esineb ka Pallase sügiseseI kunstinäitusel kuue kompositsiooniga: *Sügis, Saare motiiv, Jõesuu, Interjäär, Õu, Pidu*.

E. K. K. Keskühingus A. Jansen esimesel aastal on laekur, järgneval aastal aga esimees, mis kohal püsib aastaid. Päeval joonistustundide-andja seminaris, õhtul kolledshis — ja hiljem Keskühingus. Aga sääIjuures tuli leida veel aega vabaks loominguks.

Keskühingu teisel kunstinäitusel 1923. a. Jansen esineb 10:ne numbri all: *Portree, Suvi, Eksootiline teem, Pulmasõil, E. Petersoni potree* jne.

Esimesil Keskühingu tegutsemisaastail Jansen pühendab enesest parema selle hääks. Ta organiseerib, haarab kaasa nooremaid, protezeerib neid (mis ei takista hiljem neist mõnelgi temaga jõuda avaliku sõjani). Keskühingus esimehena tuli olla

samal ajal jooksupoiss, kojamees, põrandapühkija, katusepaikaja jne.

Ülepingutatuna — 1924. a. kevadel A. Jansenil õnnestub sõita välismaale. See võimaldub kunstinäitusil müüdud tööde tõttu. Võime kujutada, millise õnnetundega algab sõit märtsis üle Viini otsekohe Rooma. Roomas Jansen elab Pinca all, serblase Beschewici ateljees. Room. . . Väljavaade jumalik. Kaks kuud mööduvad külastades muuseume, kirikuid — ja kosudes Itaalia tervendavas looduses. Alles kolmandal kuul siin tekib tarve paleti järele. Jansen maalib esimesena natüürmordi apelsiinidega (praegu riigivanema majas), preili Hellati portree, natüürmorte ja etüüde Tiiberi kaldalt ning mujalt. Roomast Jansen käib Neapolis, Capri, Florentsis, Veneetsias — ja tagasisõidul Viinis. Jansen tutvub — ja avastab omale itaalia kunsti. Teda valdavad talle omasemad kunstnikud, mitte alati ajaloolised suurused. Vatikanis meelsamini peatub ta Pintoricchio ja Perudgino freskode kui Rafaeli omade ees. Florentsis istub Boticcelli haprahingeliste maalide ees. Michel Angelo ja Corregio vaimustavad. Roomas on avatud maailma-kunstinäitus. Tagasisõidul — Florentsis võimaldub näha sääl korraldatud maailma kunstinäitust. Kaasas skitse ja maale, hinges tuld ja julgust uuteks ülesanneteks, lisaks paranenud terviski — nii Jansen jõuab 1924. a. kodumaale. Samal sügisel paneb välja Keskühingu kolmandale näitusele Kadrioru lossis Itaalia-reisu tagajärjena töid: *Enda näopilt*, *Apelsinid*, (kaks maali) *Piccola Marina* (Capri), *Viskelised maastikud* (kolm.) *Jõe kallas*.

Samal ajal A. Jansen tegutseb ka pedagoogina. Jansen vallandati 1923. a. kevadel haridusminister Baueri käsikirjaga seminari õpetaja kohalt, julgenud astuda välja ühe väljaheidetud õpilase eest. Kuid riigikohus Janseni kaebusel tühistas ministri otsuse. Alates sügisest 1923. kutsutakse Jansen joonistusõpetajaks Tallinna esimese realkooli juure. Seega päevakohta tuleb anda hulk tunde.

Kuid looming samal ajal jätkub. Pääle kolmandat Keskühingu kunstinäitust Jansen asub maalima *Naist lehmaga*.

Et pääseda alatisest korterivahetusest ning sobiva ateljee-ruumi otsimisest, Jansen 1925. a. asub ehitama ateljeed Kadriorgu. Kogu nimetatud aasta kevad kulub selleks. Ateljee valmib koos K. Burmani ja P. Areniga. Sügisel asutakse juba sisse elama.

1925. a. korraldatakse meie teine ülevaate kunstinäitus. Jansen esineb sääal nelja tööga: *Autoportree*, *Pulmasõit*, *Apelsinid*, *Raud*.

Samal aastal korraldatakse veel Keskühingu neljas kunstinäitus, millest Jansen võtab osa kuue tööga: *Portree*, *Natüürmort* (mosaiik), *Tiiberi kallas* ja *Peetri-Kirik*, lisaks etüüde ja natüürmorte (ka Capri-etüüd).

Aasta 1925 on oma moodi põhimäärav me kunstielu korraldusküsimusis. Sel aastal võetakse vastu riigikogus kultuurkapitali säädus. Alustab oma funktsioone kultuurkapital, mille summasid igal aastal jaotatakse kunsti edendamiseks: stipendiumideks, toetusiks, kunstitööde omandamiseks näitusilt jne.

Kultuurkapitali seadus oli ettevalmistusel juba paar aastat. A. Jansen võtab osa selle väljatöötami-

Repr. 11

Luigejaht

Õlimaal

sest. Ja kui kultuurkapitali sihtkapitalide valitsused asuvad tööle, on A. Jansen valitud kujut. kunsti sihtk. valitsuse esimeheks. Ent ühes hüvedega kultuurkapital toob kunstiellu ka raha-ärrituse ning — võlu pahesid. Sest kuna on kunstnikkond üldiselt olnud vaba leiva-muredest?

Tekivad isiklikud intriigid: abisoovijaid on liialt palju; levinevad halvad kuuldused kultuurkapitali summade kasutamisest, ja sihtkp. valitsuses olek kujuneb närvesöövaks.

Püsinud viimases esimehe kohal kaks aastat, Jansen keeldub siit, et puhata ja võida töötada.

Keskühing ja Pallas 1926. a. korraldavad ühiselt kunstinäituse. Sääl Jansen esineb viie tööga: *Capri etüüd*, *Rooma etüüd*, *Maastik*, *Portree* ja *Muhu etüüd*.

Samal aastal Keskühing korraldab viienda kunstinäituse, kus Jansen esineb 10 numbri all teostega: *Dekoratiivne pannoo*, *Naine lehmaga*, *Tütre portree*, *Kaksikportree*, pannoo *Jahi stseen*, teine pannoo *Kavand* Riigikogu seintele, *Kadrioru etüüde*, *C. R. Jakobsoni portree*.

Keskühingu kuuendast kunstinäitusest 1927. a. Jansen võtab osa seitsme tööga: *Pannoo*, *Maastik*, hra. G. portree, hra K. portree, *Natüürmort*, maastikuetüüde.

Janseni sihtkapitali valitsuse esimeheks olles tehakse katse korraldada üldnäitus 1928. a., millest võtaksid osa kõik me kunstnikud, pannes välja töid aasta toodangust. Selliseid näitusi soovis seltskond ja soovitas avalikkus. Nimetatud aasta sügisel siis korraldatigi üldnäitus sihtkapitali valitsuse poolt

Kristliku Noormeeste Ühingu ruumes. Sellest võeti osa hulgaliselt, Jansen paneb välja sellel portree-maale ja varem nähtud maastikke.

Reis välismaale.

Jansen veedab talve haiglasena. Kevadel tabab teda kopsupõletik. Palavik tõuseb juba üle 41 kraadi, tootes fantastilisi nägemusi. Kevadel saab sihtk. summadest toetuse — ja juunis sõidab ühes abikaasaga välismaale. Jõutakse Berliini, Pariisi kaudu Hispaaniasse.

Sõit osutub kunstiküllaseks õppereisuks. Berliinis õnnestub näha Berliini suurt aastanäitust, elavate saksa kunstnike näitust Berliini akadeemias; Pariisis Suure Salooni, Tuillerii saloonis jaapani kunstinäitust; lisaks muuseumid. Madriidis ja Barcelonas õnnestub näha moodsakunsti-näitusi, Sevillas — kogu Hispaania kiriku-kunsti näitust, varatumate munkade loomingut: pühikuid, kullas säravaid madonnasid jne. Härjavõitlused... Külastatakse Escoriali, Toledot — El Grecot imetledes; Cordovas, Sevillas, Granadas...—üle Valencia Barcelonasse... Varemgi on Jansenit inspireerinud Zuloaga¹⁵⁾ dekoratiivsus. Otsest nüüd viimasega tutvunedes, mõjub Zuloaga valdavana.

Maalikunsti kõrval Jansen jälgib ka mauride keraamikat, mis alal katsetanud kodumaal ja milised katsetused kestuvad praegugi.

Ka keraamika alal võiks peatuda ja tuua peeneid kunstkäsitöölislikke näiteid.

Kodumaale jõudes Jansen asub Narva-Jõesuho, maalib vana-Narvat ja kalastab (Kalastamiskirg algas 1915. a. maailmasõja alult.) Ta toodab endiselt arvukalt teoseid, nendega esinedes nii kodumaa kui välismaa keskusi mööda kunstinäitusil. Erilise mana neist on märkida 1929. a. sügisel Janseni ja teiste korraldatud grupinäitust Kunstimuseumi ruumes Narva maanteel. (Esinevad siin A. Starkopf, Ormisson, Vahtra, Püttsepp, Sannamees). Tähele pandavamate töödena Jansenil siin olid kaks suurt kompositsiooni: *Perekondlik parnass*, mosaiik ja *Sügis*, dek. pannoo. Kolm ta töist siit omandatakse: *Narva teem* — Tallinna linnavalitsuse poolt, *Kiriku esisel* — riigitrükikoja poolt, *Tänav Narvas* — sihtk. valitsuse poolt. Tegevus Keskühingus vahepeäl on soikunud. Osalt Janseni initsiatiivil 1931 see sise miselt aktiveerub. Viimase pääkoosolekul võetakse vastu rida ettepanekuid, mis püüdlevad kogu kunsti elu ümberkujundamist: alalised vähesoodsad kunstinäituse ruumid antagu ära; kunstinäitusil ostud tehtagu enne kunstinäituse avamist; ostujury moodustamisest jne. Vastuvõetud otsused tekitavad elavust ning ägedustki. Nende puhul polemiseeritakse ajalehis. Ja ka Jansen lööb sekka.

Kunstiarengu skeem.

Eelpool on toodud August Janseni 50:ne aastase elu keerdkäike ühes produktsiooni ning tegutsemis-

Repr. 12

Aadam ja Eeva

Õlimaala

päämomentide loeteluga. Elu on möödunud suurimate keeriste ning sündmuste tules. Ootamatus on järgnenud ootamatusele, üllatus üllatusele. On olnud silmapilke, mille tõelisust pole osatud ega usaldatud uskuda. Ja unenägusid on saanud tõeks. Pole teatud, mida pidada tõeks, mida valeks. Seda nii elus kui ka kunstis. Ei ole võimalusi sääda käsitledava elu üksikuid järke sõltuvusvahetada. Hüppeline ja vahelduv ümbrus on vedanud ühes, haaranud kaasa enesega isikuid, on annud neile silmapilkselt uusi tõdesid ja paleusi, varemleitud kummutades.

Ent peatume veelkord meie kunstiarengu skeemil selle aja kestes, mil Jansen otseselt võtnud osa selle käigust, seda mõjutades.

Möödunud sajandil on korraldatud meil mõnigi kunstinäitus: A. Veizenbergi ja J. Köleri omad. Aga mida need tähendasid meile? Need olid erinähted — nagu kogemata korraldatud kodumaal. Ei mõistnud neid meie intelligents, ei ajaleht. Puudus oma arvustus. Ainult kohalikud saksa lehed olid võimelised reageerima me kunstinäitusile. Vähe sellest, kohalik aadel asus kandma me kunstnikke, nii pea kui need omasid tähelepanudava koha. Eks töötanud A. Veizenberg aadlile? Eks olnud aadli hoovimaalija isegi hiljuti surnud Paul Raud!

Maarahvas — vaatas päält ja vaikis.

Alles aastasaja vahetusel on märgata pööret.

Siin tuleb märkida enne kõike Ants Laipmani, kelle teeneks on kasvatada meie kodumaiset kunstnikepõlve, asudes 1903 Tallinna, avades siin oma kunsti-kooli. Kunstielu ent pulsseerub algelisena. 1906 korraldatakse me esimene üldnäitus Tartus. Sellest võta-

vad osa: vene kooliga vanem põlv: J. Köler ja K. Maybach, itaalia-saksa kooliga A. Veizenberg, saksa kooliga A. Laipman ja Kr. Raud ning Pariisi uue kooliga N. Triik ning K. Mägi. 1907 Laipmani eesvõttel kutsutakse ellu me esimene kunstorganisatsioon: Eesti Kunstiselts. Noor-Eesti korraldab 1909 oma esimese kunstinäituse Tartus. A. Jansen sellest ei võta veel osa, olles akadeemia õpilane. Esineb

Repr. 13 *Kalevipoja kosjasõit* *Õlimaal*

aga 1910. a. kunstinäitusel, mis korraldatakse Tallinnas.

Suurt hoogu annab revolutsioon. Luuakse kunstühing Pallas 1918. 1919 asutatakse kunstikool Pallas. 1922 asutatakse E. K. Keskühing. 1923 moodustub Eesti Kunstnikkude Liit P. Sepa initsiatiivil. Seepäale J. Vahtra ja Hist organiseerivad kunstnike koondise Eesti Kunstnike Rühma 1923. 1928. E. Kunstnike Liit lõheneb. Osa selle liik-

meid asutavad uue organisatsiooni : Kunstnike Koon-
dise. Tartus 1928. aastast alates tegutseb kunsti-
õpilaste koondis Kunsti Klubi.

Näeme, kuis meie kunstielu areneb kiirel käigul kolmekümne aasta kestes — käiakse ära hiigla vahe-
maa. Kui 1900 ümber on meil vaid neli, viis tun-
nustatud kunstnikku, kes päälegi elavad ja tegutse-
vad väljaspool kodumaad, siis 1919. a. kunstnike esi-
mesest kongressist võtab osa kaks, kolmkümmend
kunstnikku. 1928. a. sügisel tuleb kokku Tallinna
ülemaaline kunstnike kongress, millel tunnustatakse
kunstniku-mandaate aga üle sajale isikule!

Ent ometigi — puudub sild laiema publiku ja
kunstnikkonna vahel. Vabariigi algaastail kunstinäi-
tusist publiku osavõtt tundus eeskujulikuna — ent vist
silmapilkse moehuvina. See huvi kestub vaid rida aast-
taid. Ja kui 1928. a. alates sihtkapitali valitsus soetab
alalised näituste-ruumid, neis asudes korraldama
hoogsalt kunstinäitusi — kahaneb juba kunstipublik.

Puudub nagu usaldus oma kunsti ja oma kunstnike
vastu. See suggestioon on üldine. Seda tundub ava-
likus arvamiseski. Seda tajuvad ka kunstnikud ise.
Algab — võrdelise tunnustuse võitmine me kunstile
ja üldtasemele väljaspool kodumaad. Riias korralda-
takse eesti kunstinäitus 1926. a. kevadel, mis leiabki
rahuldava vastuvõtu.

Suvel 1928 korraldatakse Tallinnas Tütarlaste kom-
merts-gümnaasiumi ruumes rootsi kunstinäitus, mis
avastas publiku tunnustama kohapääl ka oma kunst-
nikke. 1929. a. kevadel korraldatakse eesti kunsti-
näitus Helsingis. Siin eesti kunst ja kunstnik võida-
vad endile lugupidamistvääriva tunnustuse. Järg-

neb samal aastal eesti kunsti rändnäitus mööda Kesk-Euroopa tsentrume. 1930 soome kunstnikud korraldavad näituse Tallinnas ja 1931 Tartus. See kunstinäitus veelkord tõstis välja võrreldes oma kunstnike saavutusi.

1928. a. sihtk. valitsus annab välja isegi kunstiajakirja *Taiet*, mis aga katkestab ilmumise — osalt nõrga toimetamise, osalt seetõttu, et meie publik ei kannaks luksuslikku kunstiajakirja.

Meie kunst — arenenud kolmkümmend aastat kodumullas (A. Laipmani kunstikoolist alates), on omanud oma traditsioonid, on saavutanud tunnustatava taseme, ja on organiseerunud kas nii või teisiti. Selles käärimises, võitluses, närvilikkuses ja vihas on löönud sekka kogu aeg A. Jansen — isikuna, kunstnikuna, sihtkapitali valitsuse esimehena, välisnäitusi korraldava toimkonna liikmena, *Taiet* toimetust liikmena jne. Loomulikult ei tule ülehinnata üksiku isiku teeneid märgitud me kunstielu käigus. Sest saavutatud võite tuleb lugeda ikkagi kogu kunstnikkonna teeneks.

Jansen ja kunstiarvustus.

Kui me kunstilooming, asunud kodumaisesse mulda käesoleva sajandi alul, teeb märgitavaid edusamme, me kunstielu järjekindlalt tiheneb; uusi nimesid kunstialal kasvab päälle kogu aeg — jääb kunstnik ja ta looming veel kauemaks mõistmatuks, hindamatuks. Nagu märgitud, seltskonnal puudus kunstimõistmiseks nõuetav eelharidus, sest puudus kasvataja — kunstikriitika.

Kristjan Raud tähendab ligikaudu me esimeste kunstinäituste puhul 1908. a.¹⁹):

„Ei ole liialdatud, kui ütlen, et meil kunstimõistmine puudub. Tõesti, kui ka iludus ise, kui ka Apollo ja Venus meie tänavailt läbi läheksid, ei ärataks nemad vähematki tähelepanu.

Peab tunnistama, et suurem jagu meist koguni nii kaugel on, s. o. nii kaugel taga on, et kujulisi avaldusi ülepea kuidagi viisi seedida ei suuda.“

Ja veel viisteistkümmend aastat hiljem lausub sama August Alle²⁰):

„Meie kujutav kunst on oma algusest pääle ikka kannatama pidanud tõsise, erapooletu ja küllalt kompetentse arvustuse puuduse all. Ja seda kuni hilisema ajani. Sest isikud, kes seni meie kujutava kunsti arvustuse alal tegutsenud, on olnud asjaarmastajad, võib-olla muidu suurte esteetiliste huvidega, kuid neil on selleks puudunud tarviline spetsiaal-eelharidus ja seetõttu ka teaduslik uurimise meetod. . .“

Sellises olukorras siis võis oodata kõike kunsti-arvustuselt: äärmuslikku ülistust, ja samas kohe vastupidiselt äärmuslikku alahindamist.

Meie kunsti-arvustuse algust loomulikult tuleb lugeda me esimesist näitusest. Me esimene kunsti üldnäitus tuli toime 1906. aastal. (Varem on korraldatud üksikule kunstnike poolt oma tööde näitusi.) Me kunsti-arvustus on seega võrdlemisi noor.

Me kunsti-arvustuse alul on märkida K. A. Hindrey nime, kes ise õppinud kunsti ning siirdudes kodumaale 1904. a. asus Postimehe toimetusse. Loomulikult temal kui tegelikult kunstiga kokkupuutunud juba oli eeldusi teiste loomingu mõistmiseks ning lähenemiseks. 1908—1910 ümber, ka hiljem, puudub kunstiküsimusi muuseas üliõpilane B. Linde (kirjutanud eessõna Noor-Eesti kunstinäituse kata-

Repr. 14

Pää

Puu

loogile 1910). M. Mõru 1910 sepitseb kunstiteoreetiliselt kirjandustki, mis ebaõnnestub. Dr. Juhan Luiga püsib ka kunstiteoreetikuna. Kuid tookordne tahtevolla kriitiline sõnavõtt oli vaid üldlauselisi kõlasõnu.

Alles veebruari-revolutsioonile (1917) järgnev aeg toob parandust. Kunstinäitused kasvatavad publikut, aga ka sulesõnuks kunstihuvilasi, kes oma ülesannet võtab suurema süvenemisega, pühendudes kunsti ala teoreetilisele tundmaõppimisele.

Hanno Kompus tehnikumi üliõpilasena algab me kunstiküsimuste jälgimist. Ta nimi esineb Eesti Kirjanduse veergudel 1915. a., järgmisel Postimehes. 1916. aastal leiame ka Aug. G(ailiti) kunstiküsimusi puudutatavat Päevalehes. Rasmus Kangro-Pool 1918 asub Postimehe toimetuses, pühendudes neilt ajult me kunstielu jälgimisele. August Alle alates 1919. a. rida aastaid on siin sõnavõtjaks. Johannes Semper ja Alfred Vaga (1921) lisanduvad tusedamate nimedena kunstiarvustuses pääle 1920. Jaan Pert alates 1924. aastast. Viimastega samal ajal on jälginud kunstielu J. Genss, N. Andresen ja pidevalt dr. Kugelgen († 1931).

Kõikuv ja kindlama sisemise tasemeta kuni viimase ajani on olnud me kunstiarvustus. Ei ole ka siis viimase kunstnikke hindav suhe kaugeltki võrdeline — polnud ju arvustusel ühegi me kunstniku loomingust täit ülevaadet — me kunstikirjanduse puudumise tõttu.

August Janseni looming püsib hinnatavana võrdeliselt kogu aeg me arvustuses, kuigi tunnustuse-suhe on olnud kõikuv. See on sõltunud ka tegureist, mis väljaspool kunstiloomingut.

Repr. 15

Kaksikportree

Õlimaal

100 Me arvustus 1920. aastani n. ö. sammus vaid järele kunstiloomingule, registreerides töid, ja vaid imetles ning rõõmustas, et ka meil on kunstnikke ja teostub kunstilooming. Pääle 1920 arvustus asub juba otsima endale credot, objektiivseid aluseid ning usaldust ja võimu-mõju. Nagu nägime 1919—1925 aastate vahe märgib eriliselt kireva ajajärgu me kunstiloomingus. Ka arvustus nende aastate vahel aktiveerub ja asub seniste väärtuste ümberhindamisele. Ümberhinnangulise opositsioonilipu toob välja Alfred Vaga (Looming 1923, Päevaleht, Agu). Aktsioonil on vastukaja. Tekib laialdane ja terav poleemika. Ent — siin alles selgub, millisel ka arvustus osutus ühekülgsena ja piiratuna. Säält pääle kunsti-arvustuse alalt langeb ära juhuslikke teoretiseerijaid. Ka kunstiloomingule lähenemiseks, mõistmiseks kergib üles teoreetiliste ja intuitsiooni eelduste nõue.

Toome alljärgneval väljavõtteid me kunsti-arvustusest August Janseni loomingu puhul, mis aitab mõista kunstniku toodangut, mis märgib sellele kaas-aegset suhet ja mis kujukäit kajastab ka me kunsti-arvustuse enda ilmet, usutunnistust, tõesid ja taset.

Rasmus Kangro-Pool¹⁶⁾:

Õige hulga ruumi võtab oma alla Jansen, kellel on mitu suurt kompositsiooni vähemate maastikkude kõrval. Jansen töötab palju ja mitmekesiselt ja tal on oma ilme ning värv. Tahes ehk tahtmata tõmbab ta enese pääle tähelepanu. Jah, ta on huvitav, ta pakub midagi muud, kui see lõpmatu-seni maastik ja jälle maastik. Ja meie ootame seda muud. Aga Jansen teeb oma tüsedate omaduste kõrval nii sagedasti sarnaseid vigu, mis maitsmise teevad võimatuks. Ta joonistus on realistlik ja nii peame seda ka siis võtma. Ja sellelt seis-

kohalt on eriti kannatanud muidu nii mitmeti õnnestunud *Suvi* lapse joonistus. Samuti võib sääraseid tähelepanematusi märgata nii siin kui sääl. Jansen eksib ka stiili vastu. Ei ole lubamatu maalida mitut pilti igäüht oma stiilis, aga üks maal mitmes stiilis ei lähe. (*Pulmasõit*.)

Alfred Vaga¹⁷):

Pulmasõit tahab pakkuda midagi rahvuslikku ja eesti-päras^t, mida nõuti meil juba enam kui kümme^kond aastat tagasi meie esimeste kunstinäituste ajal asjatundmatute arvustajate poolt ning mida on viimasel ajal nõutud teatud ametlikkude ringide poolt, kuid on ainult veel üheks selgeks näiteks, kui võrd absurdne on rahvuslikkuse nõudmine kunstilises loomingus. Meil ei ole mõnel pool veel sugugi arusaamisele jõutud, et esimene tingimine kunstiliseks loominguks on vabadus. Kuna ainult kunstniku hingelaad, temperament, andekus ja tehnilised võimed need elemendid on, mis täielise rippumatuse juures igasuguseist tendentsidest ja kõrvalmõjudest kunstilisele loomingu^{le} omapärase väärtusliku ilme annavad ja üldse kunstilist loomingu^t võimaldavad. Rahvuslik iseloom on aga lisaaine, ilma milleta võib läbi saada ja ilma milleta peab läbi saama, kui kunstniku hinge ei ole pandud looduse poolt erilist tunnet, mis ühendaks teda kui salapärase lõngaga rahva esteetikaga ja sellega, mis rahva hinges suurt ja omapäras^t. Ainult niisugune kunstnik, kellele antud on eriline tunne, võib tõesti anda midagi tõsiselt-rahvuslikku, mis pole võlts ega tehtud, — ilma selle omaduseta on rahvuslikkuse otsimine jaht seotud silmiga nägematu ja kättesaamatu järele. Rahvuslikkuse nõudmine on seega ainult kunstniku eksitamine ja õigelt teelt kõrvale juhtimine.⁴

Hanno Kompus¹⁸):

Vägeva, otsustava, ühtlasi kohutava sammu on astunud Jansen. Sammu dekoratiivselt, pinnaliselt, kirjususelt vormi ja ruumi ehitavale koloriidsusele. Tõhusamaks tõenduseks on kunstniku enda suur näopilt, kõigis osades ühtlase kontsentratsiooniga läbimaalitud. Siin näib kunstnikul, minu nähes, esimest korda jatkunud tarvilist rahu, püsivust ja tähelepanu ning distsipliini laskumatust, mis vajalik küpse teose valmis-

tamiseks. Teine sarnane läbimaalitud asi on maastik rohelises ja hallis, mis saavutab oma ikka uuesti vaatlemisele meelitava koloriidirikkuse peaaegjalikult ainult kahe värvi, hall ja rohelise varjundite rohkusega. Kolmandaks tunnismeheks, et Jansen on saavutanud koloriidi saladuse, on ta *Apelsinid* aknalaual. Maali alumine osa pärlmutrises vaagnaga tugevvärviliste rätkute peal ja ümberpunutud itaalia veinipudel aknal, tõendavad oma briljantse maalimisviisiga, et harmooniline, vaimust imbutatud koloriit on saavutatav ka kirjude, tugevate värvidega, peab ainult läbimaalima.

Ühtlasem, kuid ülesandelt ka käepärasem on väike *Apelsinid*. Veel mõnes muuski töös leidub ülalmainitud läbimaalimatust, näit. maastikus nr. 35, kus lilla-roosa pilved alles dekoratiivse värvikusega püüavad efekti teha. Effekt taotleb mõju vältides tõeliselt tarvilist pingutust. Seda aga pole Jansenil vaja. Seda tõendavad *Autoportree*, ja hallroheline maastik, ka *Apelsinid*.

Toodud tsitaadid illustreerivad varemlausutut — neistki piisab et veenduda, kuidas arvustus näeb kunstnikku vaid silmapilgul väljapandud tööde ulases ja üldistab siis tajutavat muljet.

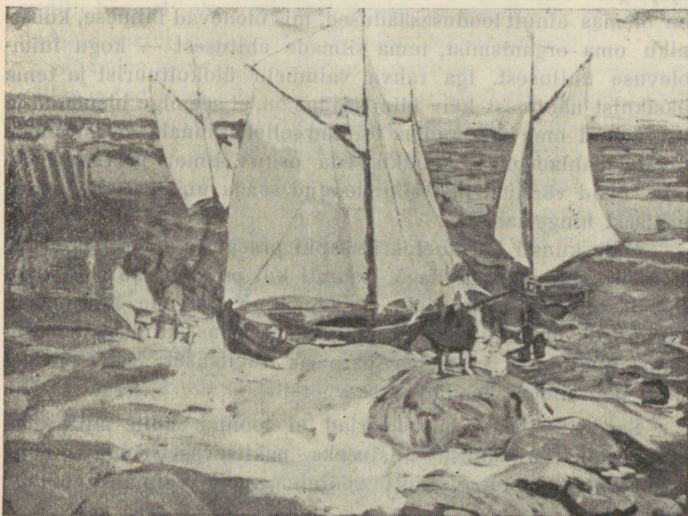
Kuna Jansen kogu aeg vallutab maalisis rahvuslike aineid, seega teda vaatlema peab kui talenti tugeva rahvusinstinktiga — ei ole siis ka huvitusetta juhtida tähelepanu eeltoodud ühele tsitaadile, kus kunstniku ande ulatuses usutakse kõike muud, mitte aga rahvuslikku. Viimase taotlus leiaks isegi etteheiteid.

Janseni kunstiline credo.

Püüdnud määratella August Janseni loomingu iseloomu, ulatust, stiili ja maneeeri kõrvaltvaatajana, ei saa me mööda siinkohal kunstniku enese

usutunnistusest. Mitte alati ei lange ühte kunstniku enese ideaal ta enese loominguga. Kuid igal juhtumil väärib täit tähelepanu kunstniku enese tunnistus loomingust, selle mõttest ja seega ta enese sisemisist kunstikavatsusist.

Toon siinkohal selleks August Janseni kirjutusest: *Aeg tähiseid püstitada* väljavõtteid, mis ilmunud *Kunsti aastaraamatus 1926. aastast.*

Rpr. 16 Rannal Tempera

Uuema aja kunstivaatele ei seisa endiste aegade teoreetikuist keegi lähemal kui Herder, kes vastolus omaaja kunsti maailmavaatega säadis esile hoopis uued nõuded kunsti kohta. Need nõuded lasevad endid võtta kokku järgmisis põhilauseis: Ei saa tuletada üldiselt maksvaid kunstisäädusi ühestki kunstivoolust, isegi mitte antiikaja meisterlikust kunstist.

Iga kunstiväljendus on kasvanud välja oma aja ja rahvuse erilisist tingimusest.

Iga õige kunstnik räägib ainult oma keelt, mitte aga möödunud aegade ega oma naabrite keelt.

Viimaseaja kunstivaadete teoreetik ja tegevkunstnik V. Kandinski oma kirjutuses *Vaimne külg kunstis* säeb üles kolm põhilaset:

Iga kunstnik peab väljendama eriti endale omast; oma ajajärgu lapsena peab iga kunstnik väljendama eriti sellele ajajärgule omast. Ei ole üldiselt maksvaid kunstireegleid, vaid on olemas ainult loodusesäädused, mis olenevad inimese, kunstniku oma organismist, tema silmade ehitusest — kogu inimolevuse ühtlusest. Iga rahva vaimuelu üldkultuurist ja tema üksikuist nähtusist käiv ülilm säädus on, et see olgu idanenud ja juurdunud oma kodumullas toitnud sellele pinnale omaste elustavate mahladega — kandku seda erilist ilmet ja tunnuseid, mis võisid võrsuda just siin: loodud saada nimelt selle rahva erilisest hingelaadist.

Meie kunsti kurbloolus seisabki praegusel ajal selles, et tal puudub side kodumullaga, samuti kui puudub see side kogu me tänapäeva kultuurielu avaldusis. Kogu me kultuurielu vormid on idanenud võõras mullas, paremas kliimas, soodsamais tingimuses ja hulga paremas ravitsuses. Meile on nad õieti potitaimena toodud sisse võõrsilt.

Saades vabaks, eilsed orjad ei loonud endile mitte oma aineil laule vabaduse ülistuseks pakitsevast rinnast, need anti juhtide poolt vormilt võõrainana, meie vaimule võõraist salvedest.

Võib-olla oli kõik alles üleminekuajajärk ja alles nüüd ühes riikliku iseseisvuse algusega algab ühtlasi see töö, mis meid peab tõstma sääraseks rahvaks teiste vanadest traditsioonidest läbiimbunud rahvaste kõrval.

Meie esivanemad, kelledest laudakse, et neil kuldsed kandlel ripuvad palmipuudes, ei ole meile, kujutava kunsti alal pea midagi pärandanud, mille najale praegune põlv võiks rajada oma traditsioone. Geomeetrilised ürgelemendid võõ- või vaibakirjade näol ei saa siin aidata kaasa. Seepärast tuleb

meie kunstnikul olla ise oma esivanem ja traditsioonide looja. Seega ongi seletatav praeguse kunstnikupõlve juures väliste eeskujude mõjurohkus ja raskus pärastises orienteerumises.

Meie kunst on kõigist nutulauludest hoolimata arenemise teel. Tema tasapind on vastuvaidlematult kõrgem, kui seda oli kümne aasta eest niihästi tehniliselt-oskuselt kui traditsioonidelt.

Kunstnikkond, kes iseendast pole saanud küll mingit vaimlist pidet, patustab me rahva vastu kunsti alal seega, et ta pole püüdnud siduda oma loomingu tõsiselt meie rahva vaimu ja eluga üldse. Ei oleks üleaarne siiski küsida kunstnikelt endilt, kas ei ole nad eraldunud me elust, ega asu otsekui õndsate saarel, mil puudub ühendus rahva ja eluga?

Pidades silmas viimase aja nähtusi, leiame suurema osa väljapandud tõist käsitavat ainult kunstnikule kergesti kättesaadavat, kõigelahemast ümbrusest kergesti püütud ja igavuseni korduvaid motiive (natüürmort, portree, akt).

Me rahvas oma kommetega, oma säilinud näoga; me loodus olgu see muld, kuhu me kunst oma juured peab sirutama vastasel korral poleks mõtet kõneleda iseseisvast eesti kunstist!

Eeltoodud lõige, stiililt ehk raskepärane, väärrib enesel peatumist. Jansenil on leidunud öelda sõna, kui selleks olnud juhust, kord enese isiku, kord kogu kunstnikkonna eest. Ja ka kõneldaval korral on teinud ta seda.

See Janseni avaldus pretendeerib paljule: tahab avastada silmapilgu kunstiloomingu psühholoogiat, sihitleb publiku ja kunstniku vahelist lähemat sidet, teine-teise lähemale-toomist; ja lõpuks — määritleb kogu me kunstiloomingu ideaali, seejuures märkides olevaid nõrkusi.

Et täiel määral mõista seda avaldust, tuleb olla kontaktis toleaegse vaimsuse ja kunstile suhtumisega väljaspoolt; tuleb olla teadlik publiku vähenevast kunstihuvist ning kunsti ajavaimust.

Jansen siin lööb sekka. Ta taotleb keskteed. Silmapilgul k.-kunsti sihtkapitali valitsuse esimehena — jõuab vastolusid lepitavat sünteesini.

Omaaegset kunsti, elavaid kunstnikke ei tule hinnata mineviku-kunsti, teiste kunstivoolude-tõdede ning kunstisääduste järele. Oleviku kunstitootele tuleb läheneda oleviku, selle ümbruse kaudu. Sest — pole üldsegi üldiselt maksvaid kunstireegleid!

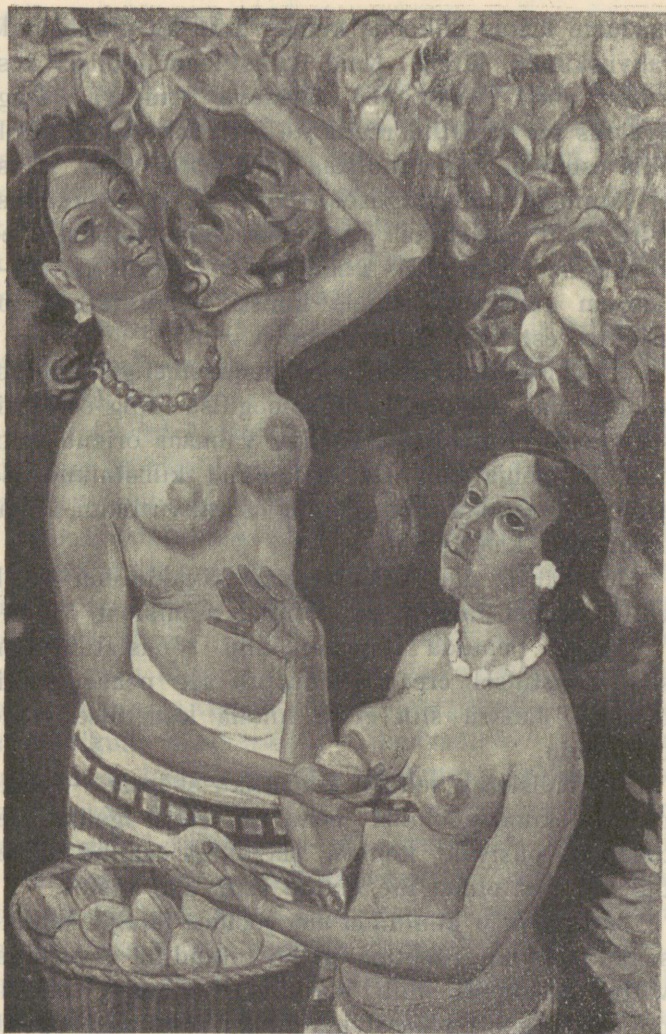
Kunst aga juurdugu, idanegu ning valmigu oma maa mullas ja toitku selle mahladest. Olgu hinnatav rahvuskunst — oma rahva erilise hingelaadi väljendusena. Oleme ülemineku-aja lapsed. Meil puuduvad kunstiloomingulised oma traditsioonid. Seetõttu kahjuks võtame liialt palju väljast.

Aga siitpääle küllap kõik muutub.

Me kunsti tase kogu aeg tõuseb. Me kunstnik ise küpseb. Ja on ning jääb soovida, et kunstnik ei eralduks elust ning rahvast.

Meid on tüütanud kunstis liialt kerged motiivid: natüürmort, portree, akt. Rahvas ise, me loodus, muld — saagu maali objektiks, et võimalik oleks kõneleda ka iseseisvast eesti kunstist.

Loeteldud tõesed ja nõuded iseenesest ei näi eimilleski erilistena, vastupidiselt — endastmõistetavatenagi. Kuid jälgides me kunstivaimu, kunstkriteeriumi arengut viimase kümne aastagi kestes — Janseni avaldus mõjub osalt tähiseid püstitavana, osalt julgusena. Revolutsiooni puhkedes, Vabadussõja möödudes valitses meil siurutsev internatsionaalne estetism. Kunst pidi osutama väljaspool rahvuspiire ja rahvuslikkust, pidi taotlema esteetilisest absoluutsust. Vabariigi algaastail rahvuslike

Repr. 17

Eksootiline teem

Õlimaal

teaduste üritus ülikoolis kutsus esile ka propaganda rahvuskunsti järele. Kuid kunstiloomingulis keskusis võeti vastu see üleoleva muigega. Isegi avaldus see kunstiteoreetikute kirjutis. Ühelt poolt õilis estetism, mis tunnistas vaid ühte: suur kunst ei tunnusta mingisuguseid piire, ka mitte rahvuspiire, vaid eksisteerib väljaspool rahvuslikkust. See kunstiline credo püsis ühelt poolt. Teiselt poolt — noorem generatsioon uue kunsti nimel jatkas abstraktse estetismi kultiveerimist.

Kuid internatsionaalne estetism ometigi taandub, kaotab oma eetilise, psühholoogilise ning esteetilisegi aluse. Kunstiloominguline vaimsus orienteerub, muutub põhjalikult. Ja kirjanikud, kunstnikud ise asuvad avastama oma loomingus rahvuslikku, kohalikku ning kaasaegset.

Ja sellise uue orientatsiooni avaldusena tuleb võtta August Janseni puudutatud tunnistust.

Tahes peatuda lähemalt siin sõnastatud Janseni kunstilisel credol — osutub see peaaegu võimatuks. Jansen siin eitab kindla kunstilise credo olemasolu.

On mõistetav selline kunstniku skepsis — pääle mitmeid kunstivoolulisi isme, milledest igaüks pretendeeris püsivale kohale, seejuures saanud heidetud kõrvale, olnud üle elatud kiire aja kestes.

Jansen pole kuulunud moevoolude järeljooksikute sekka. Ent tahes-tahtmatult on tulnud tal arvestada, võtta seisukohti uute vormiliste ürituste, stiilide puhul. Ja see on paratamatult kasvatanud skepsist. Kunstilise credo asemel võib ta lõpuks vaid avaldada kunstnikulisi elutarkusi.

Janseni loomingu stiili üldilme.

August Jansen, jõudes viiekümnendasse eluaastasse, võib vaadata tagasi umbes kolmekümneviie aastasele kunstitegevusele. See aeg on olnud sündmusterikas. Ja samavõrra murranguterikas on olnud kunstilooming oma stiililt selle aja kestes. Janseni kunstitegevuse alul valitseb impressionism kunstiloomingu keskusis. — Realism oli võidetud.

Peterburi õppeajal: Kunstiseltsi koolis ja Peterburi akadeemias Jansen ilmselt satub impressionistliku maalistiili mõjustuse alla.

Ta otsesed õpetajad on vaadeldavad kas impressionismi tüübiliste esindajatena, või siis impressionist on nende looming täiel määral imbutatud.

Vene akadeemias õppides küpseb Janseni veneliselt kirev ja lopsakas värvimeel, milline jällegi omane impressionistidele. Ta käsitleb värve suure virtuositeediga, tabades silmapilkselt muljeid-meeleolusid, olles kiire joonistajana. Ja sellisele maalimisviisile, kirevale värvikusele, soojale paletile — impressionistlikule käsitlusele — ilmavaatele — Jansen on jäänud kauaks truuks, sääljuures kaldudes loomupäraselt dekoratiivsusse. Ta toodangus on märgata ometigi väiksemaid või suuremaid kõikumisi.

Jansen on suur looduse-kunstnik. Juba ta akadeemia-tööd on maale loodusest. Ja impresionistina on ta tootnud neid eeskätt. Kunstnikuna ja isikuna eriliselt hell, tundeline — tänatud millele ta suudab näha ning tabada looduse varjatud elu, kevad-uime, sireli-õite aroome, päikese pimestavat sära, elava looduse varjatud elurõõmu, värvirohkeid õhtuid,

sillerdavaid maastikke — ja inimest kesk loodust samase sillerdusena, putukana, elava elu ühe detailina. Impressionistide ideaaliks oli eskiis, visand. Kunstnik toodab eskiise silmapilkselt, spontaanselt, n. n. elutruult. Peensuste väljamaalimine, maali väljatöötus — eks see ole ateljeetöö, esimese silmapilkselt reflekteeritud mulje kõverdamine — ning üldse võltsimine. Seega on seletatav, miks impressionistid on tootnud nii palju eskiisi, ja nii vähe väljatöötatud teoseid.

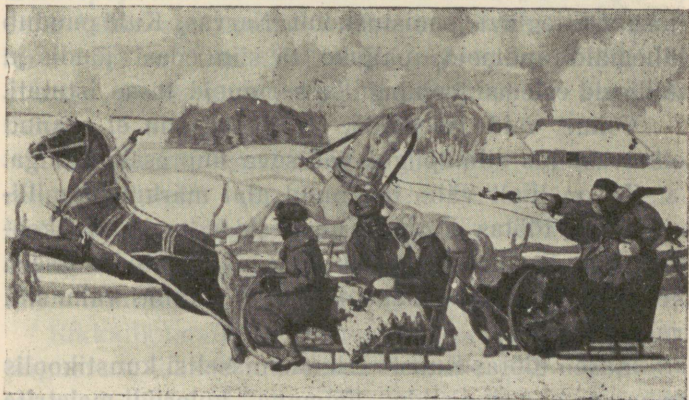
Impressionismi nõrkuseks ta suurte vooruste kõrval oli liigne sulamine loodusse, kusjuures inimene oma tundeeluga jäi käsitlemata. Suur panteism paratamatult ei saa arvestada psüühiliste individuaal-elanustega. Ja ka impressionism ei ole võimeline oma maalikunstistiili tõttu tabama psühholoogiat, sügavaid tundeid. Ta tabab hästi meeoleolu, kuid sügav elamus jääb väljaspoole tema maailma. Ja religioonne maailm puudub ta loomingu usutunnistusest üldse. Neid impressionismi puuduseid esineb ka Janseni loomingu.

Janseni kunstiloomingu sisemine areng.

Oleme lähenenud August Janseni isikule ja loomingu võimalikult ta ümbrusega tutvumise kaudu, olnud sunnitud peatuma kõigel vaid skemaatilist. Oleme üldjoonelt määritletud kunstniku loomingukäiku, ilmet ja töötulemusi soovis, näha-aimata elavate tegutseva-loova isiku sisemist mina.

Võime siis astuda edasi sammu, läheneda kunstniku loomingu üksikasjalikumalt.

August Janseni looming, vaadatuna stiilide seisukohalt — algab illustratiivsest impressionismist (akadeemia eelaeg; näiteks *Kalevipoeg põrgu väravas* repr. 2). Akadeemia aegne toodang osutub lähedasaena impressionismile, vormi- ja modellerimiskindluses aga realismile. Vaevalt küll hiljem Jansen on loonud selliselt realiteeti tabava intuitsiooniga, kui noil ajal. Kujukaiks näiteks siin on *Talu õu*, tempera repr. 3 ja portreed: rep. 5 ja 6.

Repr. 18

Pulmasõit

Õlimaal

Ent akadeemiast lahkudes 1914, Janseni koloriit erehtub, muutub kirevaks, põlevaks, soojaks. Midagi slaavihingelist laia, suurt-sooja, kevadelist värsket hoovaks vastu. 1919. aastal Jansen viljeldab neoimpressionismi, mis küll ajutine nähe. Seejärel avaldub ikka enam dekoratiivsus käsitlusviisis. See dekoratiivsus omandab isegi jansenliku maneeeri.

Aastal 1924 Jansen reisib Itaalias ja mujal; 1928 teist korda — kaasa arvatud Hispaania. Pääle nimetatuid välismaareise on märgata Janseni loomingu tendents klassikasse, renessansi-meistrite käsituslaadi, kusjuures ka koloriit näib mõjustatud paljunähtuist eeskujudest. On raske loomulikult tõmmata lähemaid ja kindlmaid piirjooni Janseni loendatud näiliste ning ilmselt tunduvate eriperioodide vahel.

Me teame, et kunstnik omas esimese kunstilise hariduse v. Stieglitzi joonistuskoolis Narvas. Kuid puudub lähemaid andmeid, paljude ta siin edasi jõudis ja milliseid esiemi loomingu liisi seemneid tasse istutati.

Võime vaid järeldada, et õpetus siin ei saanud olla vastolus silmapilgul valitseva impressionismiga.

Ka on liialt vähe hoidunud alal märkmeid, millises ilmes töötas Jansen Kunste Edendamisseltsi koolis. Aga meile on teada selle õpetajate koosseis, kelle juhatusel all Jansen töötas, ja milline vaim siin valitses.

Jansen töötas Kunste Edendamisseltsi kunstikoolis vene impressionistide, lõõmava koloriidi-meistrite juhatusel, kes samal ajal olid professoriteks ka Peterburi Kunstiakadeemias ja kelle all õppida edasi võimaldus kunstiõpilasel akadeemias olles (Zionglinski, Kardovski, ka Braz).

Janseni tollaegse toodanguga tutvunedes osutub, et ta pole kaugelki veel lõõmendava, põleva, särava-kiirgava koloriidi-meister. Ta on vaid tagasihoidlikke impressioniste, tendentsilt illustratsiooni.

Kõneldu kujukaiks näiteiks on väiksemad maalid: *Muinasjutt* ja *Kalevipoeg põrgu väravas* (mõlemad

Narva linna muuseumis). Neid on raske dateerida lähemalt. Ilmselt nad kuuluvad aga 1905 ümber loominguusse.

Mõlema maali koloriit — õpilaslikult suurte laikudena tahab tabada loodusvärve (*Muinasjutus*: sinine taevas, tumesinine vesi, valkjas kuu) ning impressionistlikku realismi. *Kalevipoeg põrgu väravas* — on nagu sissejuhatuseks Janseni Kalevipoja-tsükli maalidele. Ikka ja jälle kuni viimase ajani ta pöördub Kalevipoja-aineile. Kõneldav maal (vaata repr. 2) enne kõike aga annab ära kunstiõpilase kunstimaailma: see on ehitatud vene moodsale koolile — mis ju paratamatu vene kunstikoolides õpingute tõttu.

Viimase koloriit on piiratud ulatusega: sinine foon, rohelised laigud maas ja figuur hobusega valgetena. Hobune on tõmbunud nagu kivistunud seisakusse, seljas kangelane, kelle käsi ülal kaljus. Hobuse ees kaks luukere, näiliselt põrguvärava sümbolitena.

Rikkalikumalt on hoidunud alal teoseid sellele järgnevast akadeemia-ajast, mis kannab mõõduka impressionismi üldilmet. Akadeemia lõpuaastate tööd osutuvad päälegi kindlat vormitunnet, joonistusküpsust ja viimistlust.

On huvitav märkida, et noil ajal Janseni kunstiline küpsus avaldub eeskätt portree-maalides ja alles siis maastikkudes-kompositsioonides. Impressionistlik realism on selliselt küps ning värske, et toda ajajärku tuleks pidada üheks huvitavamaks Janseni loomingus — portree alal.

Selt perioodilt portreemaalide näidetena on toodud eelpool proua Seppõisi ja Janseni õe omade repro-

duktsioonid (repr. 5 ja 6, Narva linnamuuseumis). Neile lisaks on loetleda hra Jänese portree Narva Ilmarise seltsi saalis, proua Otteri portree Narvas, Seppoise ema portree jne. Jansen neis portreemaales on selliselt tugev joonistuses ja vormis, kuisugusena me teda ei leia hiljemas toodangus.

Neist portreedest hoovab vastu enne-kõike maalitava inimsust, silmavaate soojust, hinge lähedalolu; me tunneme maali vaadates, et selle taga seisab elav inimene; ja seda tabada suuta, tähendab olla võimeline kunstnik.

Janseni koloriit neis portreemaales on kaunis monotoonnegi, ent ometigi tabatud elulisusega.

Näiteks *Ema* (1909 ümber) riiete ja fooni koloriidiks on ainuüksi sinine eritoonides. Nägu aga kollases ihutoonis, silmad — soojad-elavad hallid. Hr. Jänese portree (1909) päätoon on must: foon hallikasmust, figuur must, nägu kollakaspruun — siniste silmega, ka pr. Seppoise portree koloriidilt on monotoone — helemust koloriidis. Näo partii jällegi kollane, kuid varjud maskeeritud lilla-roheliste nüanssiga.

Samasse ajajärku kuulub ka Peet Areni portree (Narva linnamuuseumis), mis loentatuist küll nõrgemaid. Ka selle näopartii ihukarva kollas-pruunis koloriidis, näol varjud aga rohekad.

Ka maastike näiteid selt perioodilt on hoidunud alal. Üks ilusamaid on väike maal *Talu õu*, temperas (Tartu E. R. Muuseumis, 1909. aastalt, repr. 3). Samal ajal on see mõõduka impressionismi tüübilisi näiteid. Koloriit elav, kuid tagasihoidlik, seevastu aga reaalsuse illusioon võrdlemisi täielik. Selle aja

loomingu veel parema näitena on *Kirikuteel*, õli-
maal (repr. 4), oletatavasti aastalt 1911. Talvemaas-

Repr. 19

Proua Meerits

Õlimaal

tik, foon väheste pinnakatmis-esemetega. Perspektiiv sügav. Eesplaanel talumees naisega saanil, taga poeg — kirikusõidul. Kompositsioonina terviklik, pil-

dina lihtne ja asjalik, joonistusena selge ja tüüpil-
delt karakteri otsiv-tabav. Mõõduka impressionismi
küpseid tooteid.

Jansen varakult täidab dekoratiiv-alal ülesandeid:
maalib näitelavade dekoratsioone jne. 1911—12
usaldatakse talle aga vahest suurem ülesanne. Koos
K. Burmani ja Uuritsaga maalib ta Pirital val-
mivas Kalevi-majas seinamaale. Jansenilt on sää-
l kaks pannood: Keskaegne kolme-grupp ja *Kalevi-
poeg viskamas kivi* (repr. 7).

Eriti õnnestunud on pannoo: kolme-grupp. Selles
figuure riietus heleroheline helesiniste varjudega, mis
kanditud tumerohelise või pruuniga. Vööd kullast ja
hõbedast. Näod tumekollased. Foon tumesinine ülalt
ja alt tumeroheline. Figuurid tõusevad esile selgesti
— sümmeetriliselt kolmefiguurse kompositsioonina.
See on parimaid Janseni dekoratiivseid pannoosid
väiksemais mõõtudes.

Kalevipoeg viskamas kivi — suur mõõtudel, ent
mitte küllalt terviklik ja ühtlaselt stiilne. Komposit-
sioon — ühel järvekaldal kolm venda viskamas kive:
Kalevipojal kivimürakas pääl — parajasti viskab. Pa-
hemal istub teine, paremal mõõgale toetudes seisab
kolmas vend. Kompositsioon ei ole terviklik, ka
maali üksikosade raskus ei ole ühtlane. Rahulda-
vad ning hääd on vaid teose üksikosad: Kalevi-
poja uhke muskulatuur, ilmekad-soojad pilved taevas.

Ka see Kalevipoja-aineline kompositsioon kan-
nab vene maalikunsti sugemete mõju (jalavõrud,
kolmas Kalevipoeg figuurilt). Koloriidilt — impres-
sionistlik, rikkalikkude üleminekute-toonitustega:
sinine taevas; kollased pilved helesiniste joontega;

Repr. 20

Proua T. Rei

Õtimaal

pilvede sees hall pilv; mäeots (K-p. jalge all) pruunikasroheline; järvekallas ringi kaselehtede-roheline; järv — helesinine kollase tooniga; foonil mets — sini-lilla-rohekas.

Võiksime peatuda pikemalt akadeemia ajal maalitud teoseil, väiksemal-suuremal maastikel (Otteri omandusi Narvas: tagasihoidlikus, kuid värskes koloriidis kalduvatena stilisatsiooni ja viimase kaudu dekoratiivsusse; kunstnik peab kinni neis koloriidilt loodusvärvidest).

Ent olema üldsõnaliselt ja -jooneliselt juba iseloomustanud kõneldava ajajärgu, kusjuures sai peatatud ka üksikuil näiteil.

Peatume akadeemia-perioodist kõneledes veel vaid akadeemia lõputööl *Muhu saarel*.

Endastmõistetavalt akadeemia lõputöö tahab olla senise õppeea kestes omatud eeskujude, nõudlikkuse, stiili ning maneeeri parima näitena.

August Jansen on kogu aeg püsinud kontaktis koduga, kodumeelsusega. Ta otsib väljapääsu paratamatust venelisest mõjustusest — maalides kodumaiseid inimesi ja maastikke. Kuid sattunud Muhu saarele, ta leiutab tüüpiderikka arhailise miljöö, mis nagu ootaks kireva-värvi närviga kunstnikku avastajaks. Oli see vaid juhus, või paratamatus? Kuid tagajärjena — August Jansen on me üksikuid kunstnikke, kelle akadeemia lõputöö aine ja kujutus on võetud kodumaalt.

Leitud aine võimaldas ka tänulikult Janseni näidata oma koloristlikke suuri võimeid: Muhu naiste eredavärvilise riietuse kaudu. Mitu korda külastanud Muhu saart, kogudes lõputööle ainet — valmib

Repr. 21

Proua Solva

Õlimaal

lõpuks kompositsioon, mille päälkirjaks vaid abstraktne-impressionistlik *Muhu saarel*. *teede-roheline*

Maali pindalaks on Muhu saare kivine nõlvakallas perekonna muhulastega: vanaisa ja poeg ning neli naist, neist kaugemal seisja tütrega. On kalurite perekond kõigi vastavate atribuutidega: esiplaanil paate kohalevedav kelk, esimene naine toetub kalakorvile, kivil istuvate naiste kolmikgrupi kõrval seisab vana kalur, tõstnud käe silme ette ja vaatab merele; paremal vähe taga nähtavasti poeg kivil, üle õla võrk; ta kõrval naine plikaga. Nähtavasti oodatakse kalapaati. Foonil võrkude kuivatuskuur, võrgud ees kuivamas.

Pahemal rannal paate.

Ülal sinine taevaskallas valkjas pilvituses. Ees — kollane liiv, tikitud siniste kividega. Majade taga rohekas-sinised puud.

Naiste rõivad — soojes kirevais värves. Põlled sinised, ühel kohvipruuni. Rätikuis roosad lilled. Pääs kollased tanud. Vana kalur — hallis. Näeme siis, milliselt soojade värvidega see maalitud.

Ka kujud on tabatud tüüpidenähtavalt, saarlas-karakteritena: mehelikud naised siniste-hallide silmega. Palju karmust ja asjalikkust on neis nägudes, nagu karm ja asjalik on kaluri ja ta pere elu.

Muhu saarel kahtlematult on väljapaistvaid teoseid me kunstiajaloos. Selle kompositsioon vahest pole küllalt terviklik. See on eeskätt väljalõige elust, võimalikult etnograafiline, kuid tabatud kunstnikulise intuitsiooni ja jõuga. Ka mõjub maal oma fooni tõttu osalt dekoratiivsena. Kuid imetleda võib ses tabatud saarlas-karakteritena, haruldase virtuositeediga

modelleeritud nende silmi, nagu seda on võimeline Jansen akadeemia ajajärgul.

Värviere impressionism.

Akadeemia lõpetades — järgneb suursündmuste keeris. Jansen tuleb Tallinna. Maalib siinseid vaateid. Maalimisviisis annab tunda otseselt akadeemia pärandus: tagasihoidlikkus käsituses, viimistlus ja joonistuslik kindlus. Nimetame kas või *Tallinna raekoja interjööri* temperas. Neist üks kujutab vanu raehärrasid raekojas nõupidamisel — võimsate karakteritena.

Ent juba järgmisel aastal Jansen on tagasi Peterburis (1914). Maalib vene seltskonna portreid, võib olla paremaid, mida Jansen sel alal tootnud üldsegi. Kahjuks pole võimalik tuua neist ühtki näidet reproduktsioones.

Oleme vaadelnud ning iseloomustanud Janseni senist toodangut mõõduka impressionismina, seda nii kujutuslaadis kui ka koloriidis. Kuid nüüd sünnib murrang. Võib olla on selle kaasmõjutajaks slaavilik koloriidieredus — kokkupuuteist vene moodisate kunstnikega. Aga küllap leidis lõplikult eneseväljendustee Janseni sünnipärane koloriiditalent, mida näiliselt tõkestas akadeemia tahtev-olla asjalikkus ning kas või konservatiivsus.

Juba akadeemia lõputöö — *Muhu saarel* — taotleb värvirikkust, ent akadeemiaale järelajal tehakse siin edasi suur samm. Selle näitena on loetella kompositsioone *Luigejaht* (repr. 11), *Aadam ja Eeva*

(repr. 12), *Kalevi kosjasõit* (repr. 13), *Maastik* (repr. 10), ja pr. Pukitsa portree (repr. 9).

Luigejaht (õlimaal, 1915, Kunstmuuseum) — koloriidilt haruldase soojuse ja unistusliku haprusega. Kaks alasti noormeest paadis. Esimene ninas laseb vibust, teine taga püsti lükkab vett aeruga. Nende vahel keskel valgete mahalastud luikede virn. Maal n. ö. upub lilla soojusse. Lillas on vaid valgeid, siniseid, kollaseid varje. Midagi helget, habrast, unistuslikku — ja ometigi reaalselt on ses maalil! Midagi udutagust, säälpoolset, lähedast eepikale — ja suurt lüürikat. . . Paadi värv punane — ja siit algab Janseni punase koloriidi harrastus.

Aadam ja Eeva (õli, 1915 ümber, M. Pukitsa oman.) — on põleva kollase koloriidiga, milles sinised sisse-
lõiked. Puul punaseid ja rohelisi õunu. Domineerib täiel määral soe-hõõgav kollane. Ees figuurid sinakad rohekate varjudega. Näeme: koloriidis puudub juba loodusvärvile vastavus. Koloriit kõneleb maalil üle kõige. Ses tunduks n. ö. ekspressiivset ekspressiooni. Joonistuslik külg osutub kohati soovida-
jätvana — sest see on juba sekundäärne maalil.

Maastik (repr. 10, 1916, M. Pukitsa omand.) on tüübilisi noilt ajult Janseni loomingus. Värviskaala laiunud: nüansseeruvad ja vahelduvad rikkalikult soojad toonid. Lilla, kollane, sinine, valge varjundeis — on põhitooneks. Varjud — tüübilisena lillas.

Kalevipoja kosjasõit (repr. 13, 1917. Kunstmuuseum) on koloriidilt eredamaid. See kompositsioonivisand on enne-kõike harmoniseeritud toonide helin. Saani ette rakendatud neli hobust, igaüks ise värvi. Pukis neli kutsarit. Taga Kalevipoeg mõrs-

tume eluhoolest ovaat, kuidas jansu lõudis 1811
 gusse, aumini kui nabi jätinu hoiatavasse. Mille-

zake-põlvani. Selle küllagi, mütteni on bronzi
 Ka noiti aini võttesse kolorit mütteri kire-
 laga. Eel mütteri kolorit skaalale tuleb janne kuni.

Repr. 22

Natüürmort (mosaiik)

Õlimaal

jaga. Eel märgitud koloriidi skaalale tuleb juure kuld.

Ka noilt ajult portreede koloriit muutub kirevaks-hõõgavaks. Selle kujuka näitena on proua *Pukitsa* portree (repr. 9, 1916, M. Pukitsa omand.), pastellis. Koloriit: lopsakas roheline toon kollaste varjude-varjunditega, mis mõjub soojalt-värskelt. Näopartii — joonistuselt virtuooslik, kuid elav-värske; ilusaid tooteid Janseni portreealalises loomingus.

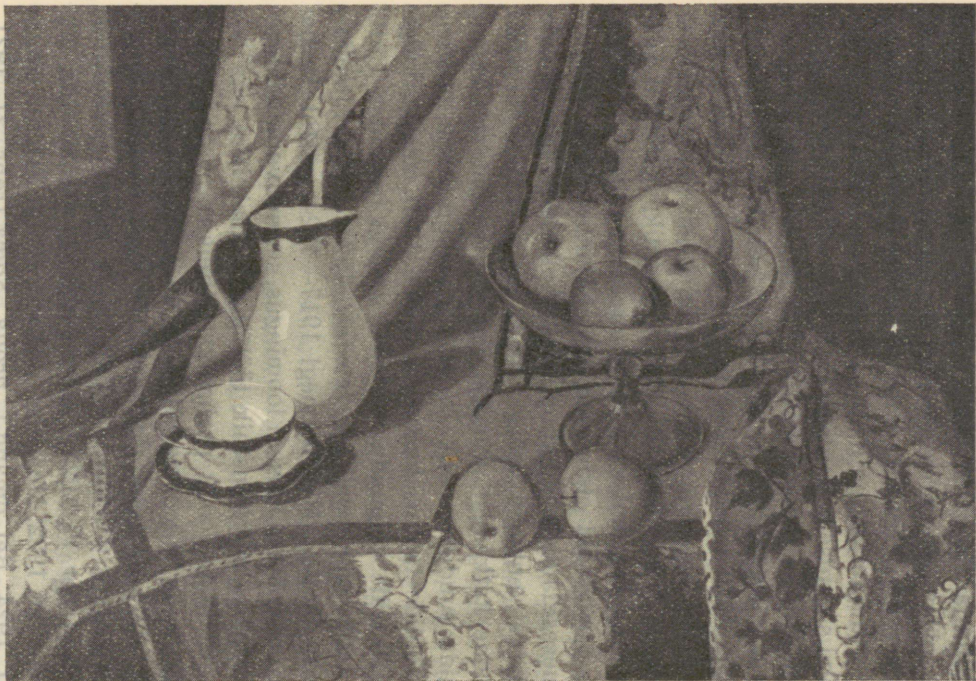
Dekoratiivne impressionism.

Võib olla peaksime piiritlema Janseni loomingukäiku 1918. aastaga, mil lõplikult lahkus ta Peterburist, asudes kodumaale, ning esialgu rändab linnu, maakohti mööda, kuni asub Tallinna.

Jansen seega nimetatud aastal lahkub vene kunsti miljööst, mille mõjustus esimese loomingle endastmõistetav, mida oleme ka märkinud. Ja isegi *Kalevipoja kosjasõidu* puhul võiksime sellest kõnelda (saani ehitus, hobuste rakendus, figuuride poosid jne).

Siitpääle Jansen, kel tugev rahvuslik närv, sattunud kodupinnale, laskub enesteostusele kodumaisete ainete, rahvuslike otsimuste-elamuste ja ideaalide käsitlemise kaudu.

Ta loomingu stiil loomulikult ei murdu, ei tee järskset muudet. Looming jätkub endistel traditsioonel. Ent järgnevate paljusisuliste aastate käik, elulised vintsutused paratamatult jätavad jälgi loominguusse, samuti kui nad seda jätanud tervisesse. Mäletame eluloolisest osast, kuidas Jansen jõudis 1917

Repr. 23

Natüürmort

Õlimaal

a. revolutsioonikeerisest surma suus Narva, siit sügisel Rakveresse ja pääle jõule 1918 alul jõuab Tallinna. Korraldab siin suure isikliku kunstinäituse — päämiselt varemald töid. Ja alles järgneval suvel, suvitades Järgunal, Jansenil võimaldub asuda tööle.

Kuid tervist on liialt palju kaotatud. Puuduks nagu jõud sisemiseks kontsentratsiooniks. Seevastu puhkeb dekoratiivsuse ekstaas, efektide taotlus, huvi mosaiigi- ja email-tehnikate vastu. Ka katsetab ta skulptuuri- alal. 1919 varakevadel Jansen sõidab Põllkülla, kus sureb poeg. See veelgi suurendab sisemist tasakaalutust. Siin Jansen huvitub keraamikast. Samal aastal kunstnik katsetab neoimpressionistlikus tehnikas.

Loendatud otsimused, eritehnikate taotlus — ise- enesest laiendavad kunstniku tehnikate-teotsemisalade ulatust, ent eks märgi see spontaanse loomistuik- soone katkemist. Puudub tervis luua pidevalt sama, mida suudetud seni. Ja osaline dekoratiivne otsitus, efektide taotlus kestub ka pääle 1920. aastat, kuigi säälpääle ei puudu üksikuid uhkeid teoseid.

Murrang osaliselt teostub 1924. aastal Itaalia- reisu järele. Määritlemegi 1917—1924. aastate vahe eriperioodina Janseni loomingus, suunduvana dekora- tiivsusse, mil kunstnik töötab ebatasaselt.

Selle perioodi parimaiks näiteiks: neoimpressio- nistlik *Kaksikportree*, õli (repr. 15, 1919), *Rannal* (repr. 16, 1921), tempera; *Pulmasõit*, õli (repr. 18, 1922. Kuns- timuuseum), *Portree puus* (repr. 14, 1920). *Eksootiline teem* (repr. 17, 1923). Portree alal: *proua Meerits*, õli, (repr. 19, 1922, Meeritsa omand.), *proua Rei*, õli, (repr. 20, 1924, Rei omand.), *proua Solva* (repr. 21, 1921, Solva omand.).

Neoimpressionistlik *Kaksikportree* pole lausunud stiilinähte kõneldavaid teoseid: trakteerimises tunduks robüstsust ja värvis — vaid värvi, mis pole hingestatud, kujundatud kunstniku elamuse kaudu luuleks. Ent *Rannal*, temperas, järgmiselt aastalt on koloriidilt helge-kõnelev, varjunditerikas, on koloristlikke uhkeid tooteid, küpsena seni vähenähtud värviskaalas — tumesinise domineerides; koloriit: sinine meri, valged pilved, kollane kallas ja paatide purjed pruunis — ka figuurid ja rand, ning roheline.

Väljatöötus viimisteldud, ent maneerilt dekoratiivne. Midagi barokset on ses: domineerib ümarikjoon ja esemed omavad seetõttu paisunud ilme.

Maal mõjub — eluvaatlusena, värvilise rannapildina, kunstilisena, ent mitte elu enesena. *Pulmasõit*, Janseni ulatuslikuid kompositsioone: esiplaanil kaks saanitäit pulmalisi kihutamas võidu — ees kohvipruun-linalakk sõiduk, järel valge. Kõrval taga nähtub veel hobuseid. Koloriit: soe sinine, lilla, kollane, roheline, valge. Roheline — lilla või siniste varjudega, kollane violett varjudega (maja seinad). Näeme — koloriidilt siin Jansen esineb varentuntuna, värvirikkana. Väljatöötuselt, kujutuselt aga mõjub maal tunduvalt dekoratiivsena. Eriti foon, metsatukk on visandlikult, schablooniliselt antud edasi. Seepäale vaatamata *Pulmasõit* omab tähelepanu oma sisu tõttu — mis tahab olla rõõmus, jõuline episood elust, kuna sisu kehvuse üle on põhjust küllaldaselt kõnelda Jansenile samaaegse eesti maali puhul.

Eksootiline teem on nagu üksiknähe teisest maailmast: kaks suuresilmilist ja saledakehalist pool-

alasti noort neegrinaist, lilled juukseis, korjavad eksootilist puuvilja. Koloriit monotoonselt pruun erivarjundeis. Midagi Gauguinilikku²¹) hoovaks sellest. Kompositsioonilt terviklik ja stiililt ühtlane — nagu oleks autor jõudnud sisemise tasakaaluni, osutudes dekoratiivsusse suundumas teoses luuleliselt kontsentratsioonivalmina. Ka portree-alalt Jansen toodab noil ajal kõneldavat: seda on *prouade Solva, Meeritsa ja Rei portreed*. Isegi skulptuuri-harrastusel on tagajärgi, mida kinnitab mainitud *Portree*.

Kui *Proua Rei portree* on eeskätt portreeliste voorustega (kompositsioonilt), siis *proua Meeritsa* oma on kõneldav maalina. Esimese koloriit on enim tume, kuid käsitluselt peen, artistlik, teine aga koloriidilt ere, soe. Esimeses eesplaani roheline tumepruunil foonil, teisel särav punane kollase-valkja-rohelise toonide vaheldusel. Proua Solva portree — kevadmeeleolulisi teoseid, julges koloriidis (valge, punane), modelleeritud ilmerikkana. Ka neis teis näeme, kuis Jansenil nagu puuduks püsivust lõpuliukuks kontsentratsiooniks. Portreed on üldiselt võetudkomponeeritud hästigi, nende kaudu avaldub kunstniku meisterlikkust; ent detailides jääb soovida.

Suun klassikasse.

Aastal 1924 kevadel Jansenil õnnestub pääseda välismaale — üle Viini Rooma. Itaalias ta külastab rea linnu — renessansi suurmeistrite kodukohti. Ja kui ta jõuab tagasi — on märgata ka loomingu tendents klassikasse, renessansi-meistrite maailma.

Repr. 24

Karujaht

Joonistus (Õlimaal)

Seda märkame Janseni muutunud koloriidis, kompositsioonis, esemete-isikute kujutusviisis ning maalimislaadis.

Koloriidis: Jansen, kes seni viljeldas kirevust, üllatavalt nüüd kasutab kas monotoonseidki, tumedaid toone (pruun, tumesinine), või siis maalib selgeis kontrast-värves: üks figuur punases, teine sinises jne. Ta taotleb selgust ja lihtsust, puhast koloriitsust.

Jõudes tagasi Itaaliast sama aasta sügisel, Jansen paneb välja kunstinäitusel: *Autoportree, Apelsinid, Piccola Marina, Jõe kallas* jne. Neist erilistena tuleb tõsta välja: *Autoportree*, mis eellausutu kujukaks näiteks ja *Apelsine* — kaks maali, kõneldavate näidetena Janseni natüürmortide alalt.

Autoportree (repr. 1, õlimaal, 1924, Kunstimuseum) on viidud läbi tumedas, nelja tooniga koloriidis. Kuid seevästu värvitoonid on puhtad, meisterliku diskreetsuse, ent samal ajal ka vanameisterliku imposantsuse — täie teadvuse-julgusega. Toonideks: roheline (kübar), pronkspruun (nägu rohekate varjudega), tumepruun (palit), helepruun (kepp ja kindad); tume- ja helesinine (foon pruunikate varjunditega). Tõsi: nägu pole modelleerit külaldase realismiga, võimaldavana illusiooni. Kuid kunas vanameistrid taotlenud realismi! Maal mõjub samal ajal ka dekoratiivselt. Ent teos kui säärane, kompositsioonina kõneleb igati oma autori mahlakast kunstikultuurist ja võimeist, mis jääb omal alal huvitavamaid nähteid me maalikunsti.

Aga mitte vähema viimistelu ning kunstikultuursusega on maalitud *Apelsinid*, kaks õlimaali,

mille puhul oma arvustuses Hanno Kompus seeloo-
bud salapäris lausub: —Maailma mine on pääl-

Repr. 25 Kaksikportree Ölimaal

mille puhul oma arvustuses Hanno Kompus eeltoodud tsitaadis lausub: — Maali alumine osa pärlnutrises vaagnaga tugevärviliste rätikute pääl ja ümberpunutud Itaalia veinipudel aknal, tõendavad oma briljantse maalimisviisiga, et harmooniline, vaimust immutatud koloriit on saavutatud ka kirjude, tugevate värvidega. . . Või peatume samal kunstinäitusel väljapandud maastikul, mille tooneks vaid roheline ja hall. . .

Janseni natüürmortide näidetena on toodud veel: *Natüürmort* (repr. 23, hra Oinase omand.) ja Itaalia-reisu järelemeeloludel loodud mosaiik tehnikas.

Esimene — lopsakas, tugevas, laia värviskaalaga koloriidis, kusjuures esemed (õunad) ja materjal (riie) antud edasi elulisuse ja värskusega. Teine, mosaiik-natüürmort on seevastu peen, virtuooslik vormiline toode.

Looming jätkub eel märgitud suunas. Loomulikult ei tarvitse siit järeldada, et alanud täiesti uus periood Janseni loomingu, kuigi ses esineb täiesti uusi sugemeid. Ligi kaks aastat kestub otseselt Itaalia mõjutus: nii 1925. ja veel osalt 1926. aasta kunstinäitusil kunstnik esitab vaid Itaalia-ainelisi töid, mis suurelt osalt alatud-skitseeritud koha pääl.

Aasta 1925 kunstinäitusel: Tiibri kalda, Peetri kiriku ja Capri etüüdide kõrval on natüürmort *Mosaiik* (repr. 22, õlimaal 1925). Jansen korduvalt on andunud kunstilisile nikerdus-aladele, on põletanud keraamikat, on tahanud puupakke — ent mosaiigi alalt tal on uhkeid tooteid nii natüürmortide kui kompositsioonidena. Ja selliseid on kõneldav natüürmort.

innisusega on maalitud *Apeksid*, kaks õlimaal.

Repr. 26

Maastik

Õlimaal

1926. a. Keskühingu näitusel väljapanud 10:nest teosest märgime *Naine lehmaga* (repr. 27), ilmselt vanameistrite mõjustusel maalitud laia võttega punases koloriidis, ja siis pannoo-kavand *Kalevipojad jahil* (repr. 24, õlimaal, Sõjakool). Viimane juba omilt mõõtudelt on tähelepandavaid kui mitte viimaste aastate, siis sama aasta kunstitoodangus. Ka selle koloriit on tume — pruun, monotoonne. Kunstnik ent on peatunud sel nähtavasti vähe, teos jääb pinnalise viimistluse tõttu dekoratiivseks, sügavama sisetundeta. Samal näitusel on pandud välja kaks rõõmsat portreemaali: *Tütre portree* ja *Kaksikportree* (repr. 25, õlimaal, 1926). Midagi rõõmsat, kergelt hoovaks neist. 1927. a. on märkida vast paar portree-maali ja siis maastikuetüüde. Järgmiselt aastalt aga — värvilise koloriidiga Narva-vaateid (repr. 28) ning Kadrioru etüüde. 1928. a. toodangust toome viimase aja maastike näitena *Talu õu* (repr. 29, E. R. Muuseum, Tartu) ja pehmes, tagasihoidlikus koloriidis *Portree* (repr. 30).

1929. aastal Jansen reisib teist korda Itaalias ning Hispaanias. Ja kunstnik, kokkupuuteil teist korda vanameistrite loominguga, ja viimase imetlejana — veel enam andub renessansilikkude loomislaadi.

Viimase loomismeetodi näiteina võib märkida 1929 grupi-näitusel Kunstimuseumi ruumies väljapanud kompositsioone *Perekondlik parness*, mosaiik (repr. 31), *Sügis*, dek. pannoo (repr. 32), mõlemad õlis.

Aastal 1931 A. Jansen paneb välja Keskühingu seitsmendal kunstinäitusel (Tallinnas, Pritsimaja saalis) rida töid: *Abikaasa portree*, *Perekond*, *Isa portree*, rõõmsakoloriidiline *Tütarlapse portree*,

tumedatooniline *hra Kana portree, Maastik*. Varem kunstinäitusil Jansen on esinenud eeskätt maastike või siis kompositsiooniga. Kõneldaval aastal — on siis toodetud peamiselt portreid, või siis pandud välja

Repr. 27 *Naine lehmaga* Ölimaal

eeskätt neid ühes ulatusliku kompositsiooniga: *Omas perekon nas*. Kogu esitus on kauniks tunnistuseks A. Janseni kestvast loomingutuksest: etüüdes värskust, portreis kujurlist otsimist-leidmist ja kompositsioonis küpsust. *Omas perekonnas* kompositsioonina osu-

tub Janseni huvitavamaid tooteid (repr. 33), maalitud 1929. aastal nähtavasti hiljutise välismaareisu muljete all klassilise rahu ja lihtsusega. Koloriit: domineerib tagasihoidlik kollane, mis toonitatud-nüansseeritud pruuni ja rohelisega; siis sinine (abikaasa ja tütre riietus); ja valge (riietuses).

Näete, koloriit erilise ereduseta, mis varem nii tüübiline Janseni puhul. Toone vähe. Needki võetud võimalikult tagasihoidlikult. Isikute kujutus — see eest aga asjalik, rahulik. Midagi klassilist hoovuks sest teosest. See on Janseni parimaid enda perekonna-maale, näiliselt soojas rahus, päikesepaistelisena elu üldises keerises.

Jansen on maalinud palju kordi oma perekonda, abikaasat, oma väikseid tütreid. Tuleb järeldada — kodusoojus ikka ja jälle on selleks jõuks, mis julgustab edasi, mis aitab kanda kunstnikku ta võitudele.

Iga looja ja ta loomingu mõistmiseks on vajaline tunda eeskätt selle isikliku elu, psüühiliste elamuste kompleksi ja siis kaasamõjustavat ümbrust. Oleme August Janseni elu- ja loomingukäiku jälgides vaid konstateerinud väliseid asjaolusid, dateerinud tähi- seid — kuna antud ülesanne sellega piirdubki.

Peatume veel August Janseni viimasena valminud portreemaalil: *Abikaasa portreel*, mis on viimisteldumaid ja kindlamini modelleeritum kunstniku viimaste aastate loomingu. Enne kõike — portreele on antud omapärane raamistik: keskaegne määsiivne aken, mille kaudu paistab rõõmus, lillaga toonitatud pilvis taevas, ja meri. Abikaasa riietus: lilla-samet; käes punane raamat. Joonistuselt, modelleerimiselt maalitud oskuslikult.

Oleme peatunud seni real A. Janseni portreemaalidel, tabatuina vahelduva õnnestumisega. Oleme märkinud ka nende puudusi üldiselt või detailides,

Repr. 28 Narva vaade Õlimaal

Viimane, äsja valminu tehniliselt on viimistletud, maalitud kõikides osades-detailides ühtlaselt, kuigi kunstniku loomingu sisetunne tunduks pinnalisena.

Viiekümnenda eluaasta viimane teos (repr. 34) abi-kaasa portree, maalituna soojuse ja andumusega. See maal veel kord kinnitab seda, mida sai lausunud *Omas perekonnas* puhul: Janseni isiklik elu on õnnestunud; ta maales on leidnud väljendust isikliku, inimliku, sureliku õnne, ainult mis on võimeline lähendama, lepitama ja tooma kokku inimesi.

Suur kunst mõjub vahemehena, lepitajana, lunastajanagi. Ja ka August Jansen on käinud seda teed.

Janseni koloriit.

Nagu eelpool jälgitud: Janseni isa tegutses külalavade dekoraatorina. Jansen näib pärandanud isalt dekoratiivse meelega, oma talendi iseloomu. Ta pole kunagi püsinud realismis, kuigi joonistuses ja ka koloriidis silmapilkudel on jõudnud välja siia. Ikka ja jälle ületab ta realismi: sest ta koloriit on elavam kui elu, eredam kui tõelisus. Ja see näiliselt tingib ka stiliseeritud ainekäsituse. Kogu meie kaas-aegne kunst on sammunud dekoratiivsuse tähiseil. Ja me ei eksi väites: siin paljuski on tunda Janseni mõjustust.

August Jansen omab erilise koloriidi-talendi, kes me kunstis ületamata. Kogu ta loomingu-arengu kes-tes ta palett loomulikult pole püsinud ühtlasena. See on muutunud märgitud erisuunadest mõjustatuna. Aga ka samal ajal, samal kunstinäitusel Jansen on esinenud töödega, millede koloriit täiesti erinev: ühel soe ja ere, teisel sünge, külm ning monotoonne. Eks kõnele see kunstniku laiast värviskaalast.

Repr. 2)

Talu õu

Õlimaal

On endastmõistetavalt oluline jälgida Janseni koloriidi arengut, selle muutusi temaatikaga. Kuid see ülesanne on aga raskemaid lahendada — materjali puudulikkuse tõttu. Vahest ei puudu huvi ka antud eeldustel tõmmatud järeldestel, kuigi need, olles otsekohene, võivad osutada ühekülgsetena.

Jansen algab tagasihoidlikus, piiratud skaalas koloriidiga; koloriit samal ajal jäljendab loodusvärve. Kõneldavais esimesis töis koloriit osutus:

Sinine (eritoones)
roheline (varjundeis)
valge (kollane)

Eriti näib armastatud sinine — kuigi sinist loodusvärvina maalis tahes-tahtmatult tuleb kasutada palju (taevas, vesi jne.). Akadeemias tulevad juure märgitavatena: sinise-rohelise-kollase varjundid portreis näo-partiis.

Akadeemia lõpupoole: koloriidi skaala on juba laienenud; Jansen tarvitab eeskätt sooje värve. On loetella loodust maalides:

sinine	roheline
kollane	valge
pruun	roosa
hall	

Pääle akadeemia lõppu, näiliselt alates *Luigejahist* Jansen kasutab eriti palju punast. Punase joonena läbib too rida aastaid Janseni loomingut, olles kord domineeriv, kord kõrvaltoonina maales. Võime kõnelda seega juuretulnuist:

lilla (ka varem kasutatud, kuid mitte sellisena väljapaistvana).
punane

Repr. 30 *Portree* Ölimaal

kuld.

Aasta 1924 välismaa reisu järele Janseni värvi-palett reas maales täiesti muutub. Leiame:

tumeroheline	} varjunditega
tumepruun	
tumesinine	

Ka toodab ta samal ajal eelmärgitud toonides töid. Ja viimasel ajal:

punane	roheline
sinine	pruun
kollane	valge — puhtade laikudena.

Kuna üksikute teoste koloriidist ja paletist oli kõnet varem, tohiks lausutu olla vaid üldistusena.

Janseni temaatika.

Järgnevas toodava kunstinäitustel esinemisnimes-tiku järele on August Jansen pannud välja 30—40 kompositsiooni vahel, 10:ne kompositsiooni-kavandi ümber, kokku 50:ne ümher; maastikke 40:ne ümber, lisaks talumaastikke 25, linnamaastikke 20:ne ümber, kokku 85 maastiku ümber. Pääde etüüde 15, port-reid üle 30:ne, kokku 50. Katseid-etüüde 50:ne üm-ber. Dek. pannosid 6, pannookavandeid 4, kokku 10. Lilli — 5, natüürmorte — 6, illustratsioone 3 numbri all, interjööre — 5, joonistusi — 13 numbri all. Kokkuvõtetult, Jansen kõige rohkem on tootnud maastikke (85 ümber), siis portreid (50 ümber) ja kompositsioone ühes kavanditega (50 ümber). Pää-miselt ta on maalinud õlis, kuid üksikutel kordadel ka temperas, guaschis ja pastellis, lisaks skulp-

Repr. 31

Perekondlik parnass

Õlimaal

tuur ja keraamika. Kui nüüd küsida, mis alal Jansen tootnud oma parema, siis sellele on raske vastada ilma pikemata. Kahtlematult on kompositsioonid need, milledesse kunstnik kontsentreerinud oma energiast parema. Ja siin on loendadagi selliseid tooteid kui: *Muhu saarel, Luigeiaht, Kalevipojad jahil, Perekondlik parnass*, (mosaiik), *Sügis, Omas perekonnas* jne., milledest ei pääse mööda, kõneledes me kunstist viimase kahekümne aasta kestes.

Ent ka portree-alal on Jansenil kaaluvaid teoseid. Enne kõike tuleks peatuda neil, mis loodud akadeemia lõpu ajal ja järel. Ent ka viimase kümne aasta kestes kunstnik on tootnud portree-maale, mis märgivad parema Janseni loomingus: proudad Otter, Seppois, Ema, Solva, Rei, Meerits, Autoportree, ja kõige lõpuks äsja valminud kunstniku abikaasa oma. Võib olla oleks Jansen, piirdudes portreealaga, osutunud silmapilgu me kõneldavamaks ja tugevamaks portretistiks.

Ent ka maastiku ja natüürmordi alal on Jansenil eelmiste töödega võrdlust võimaldavaid tooteid, olgugi et viimaselt — natüürmordi alalt — on vaid üksikuid teoseid. Märgime neist *Apelsinid*, siis käsiteldud mosaiik-tehnikas, natüürmort hra Oinase omand. jne.

Repr. 32

Sügis

Õlimaal

Oleme jõudnud August Janseni elukäiku ja loomingu jälgides oma piiratud ülevaates lõpule. Oleme võib olla tutvunud me kunstielus suure rassijaga ning produktiivse, mitmekülgsete huvidega maali- ja muusikaga. Oleme linnulennul loetelnud ka August Janseni produktsioonist üle 300 teose nime, mida ta esitanud kunstinäitusil. Suur produktsioon! Senine Janseni looming on olnud viljakas. Olen püüdnud fikseerida ka kunstniku elutöö päämomente. Olen tõstnud välja mõningaid märgitavamaid teoseid suurest produktsioonist millest pole võimalik saada täit ülevaadet: ebatavaliste aegade tõttu on kaotsi läinud suur osa Janseni Peterburi-aegsest loomingust.

Kes laskunud esteetilise maailma pinnale, kes võimeline olnud sääl omama asukoha — oreoolime selle elu, kanname selle nime häässe ja püsivasse mälestusse.

Valusaim on kunstniku tee. Sel õnnestub harukordselt olla elu loomulikkude aarete osaline. Väike-rahva kunstnik igal juhul on määratud elu vaeslapseks, kelle elu möödub ülireaalsuse luules. Kuid ka need võivad võite ja on võimelised tootma väärtusi, mis jäävad püsima väljaspoole aega ja ruumi.

Résumé.

August Jansen, né le 24 septembre 1881 (d'après l'ancien style), est un des peintres les plus productifs et éminents de l'art estonien. Le temps, au cours duquel A. Jansen a gagné la reconnaissance générale, a été extrêmement riche en événements et en surprises. De même la vie de A. Jansen elle-même a été pleine de diversité et de surprises.

Pour comprendre la production artistique de A. Jansen, il faut savoir sa vie. Mais pour être en mesure d'apprécier l'oeuvre accomplie par lui, on doit connaître en général le rôle de A. Jansen dans la vie artistique de l'Estonie.

Dans son âge mûr A. Jansen, qui a assisté aux événements de grande portée: — trois révolutions, trois guerres, y compris la guerre mondiale et celle de l'indépendance, s'est trouvé placé sous le régime des gouvernements opposés (régime tsariste, révolutionnaire, bolchéviste et sous celui de l'occupation allemande) avant l'arrivée définitive de l'indépendance de l'Estonie.

Le père d'August Jansen, Jaan, originaire du district de Pärnu, avait reçu une instruction suffisante pour son époque. Mais, possédant un grand tempérament et partageant les opinions libérales, il était en opposition avec les cléricaux. C'est pourquoi il lui fut difficile de trouver un poste propre à ces capacités. Après avoir mené une vie plus ou moins mouvementée à Pétersbourg et ailleurs, il

s'établit définitivement à Hallikukivi, ou le futur peintre vit le jour.

A ses loisirs Jaan Jansen remplissait le rituel de baptêmes et d'enterrements pour la population locale et participait comme acteur aux représentations des pièces dans les villages. Il est simultanément régisseur, acteur et peintre décorateur.

Sa femme, née Mari Raud, prend avec elle à ces spectacles le futur peintre. Dès son enfance August Jansen voit sortir sur la toile de nouvelles images sous le pinceau de son père. Il fait lui même les premières tentatives, travaillant avec les couleurs. Lorsqu'il n'a que cinq ans, son père meurt. Sa mère aura désormais à nourrir à elle-même cinq enfants. Du pain noir et du sol — voilà de quoi la famille devait très souvent se contenter.

En 1894 la famille Jansen se fixe à Narva. La vie calme de la campagne, au sein de la nature fleurie, est terminée. Il a désormais devant lui la vie d'une ville bruyante. Ses murs anciens et ses tours moyennâgeux, citues près d'une cataracte — lui donnaient l'envie de partir d'aller et voire le vaste monde.

A Narva le jeune Jansen entre à l'école de dessin du Baron Stieglitz, tout en travaillant en même temps à l'usine.

En 1899 il arriva à Pétersbourg pour se consacrer à la carrière de peintre. Transporté dans la grande ville, qui lui était inconnue, fatigué, et affamé, il réussit enfin à trouver une place. Il entre immédiatement à l'Ecole des arts de la Société Impériale d'encouragement aux arts, et il finit

Comme professeur il a M. M. I. Ziontinski, I. Brax
en 1904 couronné de la grande médaille d'argent.

il se fixe à Tallinn, où il a résidé jusqu'à ses
derniers temps.
A partir de ce moment, A. Jansen occupe dans le

Repr. 33

Omas perekonnas

Õlimaal

en 1904 couronné de la grande médaille d'argent. Comme professeurs il a M. M. I. Zionglinski, I. Braz, D. Kardovski et d'autres impressionnistes russes modernes.

Ses études terminées à cette école, A. Jansen entre en automne 1904 à l'Académie des Beaux-Arts de Pétersbourg, qu'il termine en 1913 (son travail de concours fut le tableau „Dans l'île de Muhu“), qu'il créa après avoir travaillé dans l'atelier de D. Kardowski.

Ayant terminé ses études à l'Académie, A. Jansen fait la tentative de s'établir à Tallinn. Mais il a de grandes difficultés de se trouver un logement convenable et l'année suivante il rentre à Pétersbourg.

A l'explosion de la révolution à Pétersbourg en 1917, A. Jansen s'éprend d'idées de la liberté, passe des jours entiers dans les rues jusqu'à ce qu'il tombe gravement malade.

Les Estoniens ont constitué à Pétersbourg un cercle : „l'Union des Républicains“. A la proposition de A. Jansen on décide d'organiser une manifestation des Estoniens, qui réussit parfaitement. A. Jansen, saisi de fièvre, marche l'étandard, à la tête de cette manifestation.

Une très grave maladie en résulte.

Jansen arrive à Narva. Il n'y a que peu d'espoir pour sa convalescence. Mais à l'arrivée du printemps il se rétablit un peu. De Narva il passe à Rakvére, où il fait un séjour temporaire. Après Noël, en 1918, il se fixe à Tallinn, où il a résidé jusqu'à ses derniers temps.

A partir de ce moment A. Jansen occupe dans le

Repr. 34

Kunstniku abikaasa

Olimaal

vie artistique estonienne une place éminente. On doit à son initiative le premier congrès des artistes peintres estoniens en 1919. En 1922 il développe son activité dans le plus important des cercles d'artistes nommé : „Association centrale des artistes estoniens“, dont Jansen était pendant des années membre de la direction. Plus tard nous le trouvons à la direction des fonds culturels, à la rédaction de la revue artistique „Taie“, à la commission des expositions artistiques estoniennes à l'étranger, etc.

August Jansen est un des représentants les plus remarquables de la troisième génération des artistes estoniens. La production artistique donne en même temps l'aspect général de l'évolution de l'art estonien au cours de deux dernières dizaines d'années.

August Jansen est, à l'époque transitoire de l'art estonien, grand organisateur et combattant acharné.

Nous donnons ici, parallèlement quelques indications sur l'évolution de l'art estonien.

Avant 1900 on n'organise en Estonie que peu d'expositions artistiques individuelles. En 1903 M. A. Laipman s'établit ici, en fondant l'école des arts où il prépare une nouvelle génération de jeunes artistes. La première exposition artistique générale, à laquelle prirent part les représentants des trois dernières générations d'artistes, a lieu en 1906. Bientôt après en 1910 A. Jansen participe à l'exposition qui s'organise à Tallinn, y exposant une vingtaine de ses oeuvres.

Cette exposition est une des premières dans l'histoire de l'art estonien et depuis ce moment A. Jansen participe à toutes les expositions, qui sont

dignes qu'on en parle. Pendant la période de 20 ans il a exposé plus de 300 tableaux. Il nous donna une quantité de compositions de tous les genres: portraits, paysages, nature morte et même les oeuvres de céramique et de sculpture.

Sa spécialité principale est la composition et les portraits.

Il a des tendances qui l'entraînent vers l'art décoratif, mais en même temps il possède parfaitement le coloris ardent et doux.

Ayant travaillé à Pétersbourg dans les ateliers des impressionnistes modernes russes, il fait entrevoir dans ses oeuvres de début l'influence de ce courant.

Plus tard nous pouvons remarquer l'influence des maîtres classiques sur ses oeuvres — resultat de ses voyages à l'étranger; il a été à Paris et en Italie en 1924, en Espagne et en Italie en 1929.

Alors le coloris indécis de l'impressionnisme disparaît et fait place à de larges trait de pinceau bien purs.

Au moment actuel A. Jansen étant quinquagénaire, peut jeter un regard de satisfaction sur son oeuvre de trente ans, dont les 20 dernières années nous le montrent comme un peintre éminent, qui dirige notre art estonien et prend vigoureusement part à son développement.

J. P.

Märkused:

1. Jaan Jannsen sündis 1834, Pärnumaal Pööraveres, Koovi talus, suri 16. apr. 1886 Hallikukivil.
2. Ka Jansen esialgu kirjutas Jannsen, veel Peterburi akadeemias. On ka töid, mis signeeritud nii, näiteks Narvas Ilmarise seltsi ruumes dr. Jänese portree 1909. aastast. Teise n-a ärajätmise päämiselt on põhjustanud see, et vene keeles imelik kahekordne n nime keskel.
3. Mary Jannsen, sünd. Raud, pärit Pärnumaalt, 21.nov. 1844, suri Narvas 28. märtsil 1899.
4. Parun A. Stieglitz, Peterburis asutas oma kunstikooli mõõdnud saj. lõpul.
5. Императорское общество поощрения художествъ.
6. Jan Zionsinski, 8. II 1853 — 24. det. 1912. Õppis akadeemias 1879—1885. Korduvalt omanud akadeemias õppides tööde eest hõbe- ja kuldaurahasid; 1885. a. omas Звание классн. художника 1 степени за программу: Овчая кипель. Akadeemik 1906 a. alates. K. K. A. tegevliige aastast 1911. Kõrgema kunstide kooli professoriks 1902. aastast. Kuulus Mir iskusstva rühma oma loomingu ilme poolest. Vene esimesi impressioniste.
7. Joosep Braz, 1873. — Õppinud Odessas. Kuj. kunsti akadeemias 1895—1896. 1896 a. omas kunstniku diplom (звание) *Portree* eest. Tuntud portretistina.
8. Dimitri N. Kardovski 20. aug. 1766—1899—1902 ak. õpilane. Kunstniku diplom omas *Simpson ja Delia*, maali eest. 1907 ak. meisterklasside juhataja. 1911. a. K. K. Ü. tegevliige.
9. Millega siin saadi hakkama, näitab järgmine juhtum. A. Promet on teistest vanem ja kavalam. Ühe vahejuhtumise eest tänaval gorodovoiga on talle mõistetud lühem arest. Kokku saades teistega, ta teeb selgeks neile, kui avatlev, põnev ning kasulik on õppida elu vanglas, kus koos igasuguseid tüüpe. Sellest satub vaimustusse Jaan Koort. Nüüd avaldab ka Promet, et võimalus olekski vangla eluga tutvuneda, tema eest minnes istuma. Jaan Koort võtabki Prometi passi ja läheb. Kuid kui tagasi tuleb vanglast, on vaimustus haihtunud.
10. Kohtula Riina on ka ise maalitud ühe naiskujuna maalil.
11. Helmi Jansen, sünd. Tamman, sündis Viljandis 15 märtsil 1889. Aastast 1900 Tallinnas, õppinud T. Linna tütarlaste koolis. Abiellub Janseniga 1914. Ajakirjanikuna töötab Peterburis „Pealinna Teataja“ juures 1915. aastast. Hiljem „Sotsiaaldemokraadi“ ja „Rahva Sõna“ juures. Samal ajal algab tegevust naisorganisatsioonides. Asutava Kogu liige s.-dem. erakonna nimekirja järgi. 1923—1926-ni toimetab noorte ajakirja „Ronka“.
- 12 August Jansen poliitiliselt maailmavaatelt kuulub sotsiaaldemokraatlikku parteisse.

13. Maali „Muhu Saarel“ Jansen loosis välja oma isiklikul kunstinäitusel 1918. Selle omandasid taanlased. Et kunstitöid maalt viia välja keelatud, ei saanud need võtta kaasa nimetatud teost ja *Muhu naised* omandas neilt Einpaul, kelle omandus see praegugi.

14. 1919. a. tegelikult esimene kunstnike kongress kandis „Kunsti päeva“ nimetust.

15. Zuloaga, hisp. maalikuntn. Rahvaelu kujut. 1870—.

16. „Postimees“ nr. 270, 10. okt. 1923.

17. „Looming“ 1924, lhk. 118, „Kriis eesti kujutavas kunstis“.

18. „Päevaleht“ nr. 261, 1924.

19. „Eesti Kirjandus“ 1908, lhk. 49.

20. „Looming“ 1924. lhk. 800, „Kunsti kriisis ja kunstikriitikast.“

21. Paul Gauguin, prantsuse maalikunstnik 1843.—03.

August Janseni kunstinäitusil esitatud tööde nimestik

kuni 1930. aastani. Nimestiku koostamisel kasutatud peajasjalikult

Jul. Genssi bibliograafiat.

1909 Peterburi kunsti-
akadeemia Kardovski
klassi aruande näitus:

1—3 Joonistused

4—6 Etüüdid

1910 sama näitus:

7—8 Etüüdid (meisterklassis)

9—11 Peade etüüdid

12—15 Joonistused

1913 sama näitus:

16 Muhu saarel

17—18 Joonistused

1910 Eesti Kunstiseltsi
näitus Tallinnas:

19—39 Katsed

40—45 Näopiltide katsed

46 Näopilt

47 Ema

48 Tuisk, kavand

49 Varitsemisel

50 Tumedad varjud

51 Surma suudlemine

52 Seebimullid

53 Armastuse jutt

54 Rahutee

55 Üks jällenägemine

56—7 Ilustused muinasjutu
juure „Endel ja Juta“

58 Ilustus muinasjutu juure
„Koit ja Ämarik“

59 Joonistus

1912 Kunstinäitus Narvas:

Kümmekond tööd

1913 Kunstinäitus Tallinnas

70 M-me P

71 Koljat ja Taavet, joonis-
tus (Raekoda)

72—1 Etüüdid, pastell

75 Tallinna raekoja interjäär
Triptik. Tempera

76—78 Tallinna raekoja inter-
jäär. Tempera.

79	Kevad. Tempera	131	Kalevid
80	Vanaturg. Tempera	132	Pr. Stahli portree
81	Vanamees, katse. Tempera	133	Kaksikportree
82—3	Katsed, õlimaal	134	Laps palliga
84	M-me P., õlimaal	135	Kiigel
85—89	Kavandid, õlimaal	136	Õnn
		137	Pea
1916	Eesti Kunstiseltsi	138	Muhu süschee
	näitus Tallinnas:	139	Küla õues
90—1	Joonistused	140	Palkonil
92	Etüüd	141	Muhu süschee
93	Kalevipoeg, kavand	142	Mänd Soomest
94	Narva	143	Portree
95	Dekoratiivne kavand	144	Verine fantasmagorie
96	Pr. P. portree	145	Akna juures
97	Interjööör	146	Lilled
98	Kompositsioon	147	Ema
99	Etüüd	148	Saare onn
100	Portree	149	Rohelisel saarel
101	Dekoratiivne panno	150	Silgu-laevastik
102	Kujur Dietrichi portree	151	Kiriku ukse ees
103	Dekoratiivne panno	152	Autoportree
104	L. L. portree	153	Talu

1916 Rippumatute kunsti-
näitus Peterburis:
(Dobõschina)

105—111	Portreed, komposit- sioonid, joonistused	154	Talu
		155	Isa haul
		156	Mehe pea
		157	Mustlased
		158	Talu
		159	Taadi pea
		160	Magaja

1918 Kunstinäitus

112	Portree	161	Aed
113	Leinamarss	162	Lilled
114	Vesililled	163	Viske
115	Näopilt	164	Kava
116	Mõisa aed	165	Vana-Narva
117—22	Talu etüüdid	166	Heinateol
123	Sirelite ajal	167	Mere ääres
124	Ait	168	Lagund talu
125	Vana-Tallinn	169	Küpse vili
126	Muhu süschee	170	Kava
127	Talgud	171	Kalamehed
128	Kullerkupud	172	Talu
129	Järv	173—79	Visked

1918 isiklik kunstinäitus
Tallinnas:

130	Muhu naised
-----	-------------

1919 Eesti kunsti üle-
vaatenäitus Tallinnas:

180	Luigejaht
-----	-----------

- 181 Küllus 220 Mererand
- 182 Kiigel 221 Pühajärve maastik
- 183 Aed 222 Joonistus puulõikele
- 184 Pää 223—4 Talu etüüdid
- 185 Rukkilõikus
- 186 Järv 1923 Keskühingu teine
- 187 Lilled kunstinäitus:
- 188 Kalevipoja kosjasõit
- 189 Mustlased 225 Portree
- 190 Kavand 226 Suvi
- 191 Dekor. kavand 227 Eksootiline teem
- 192 Murul 228 Pulmasõit
- 193 Laua ümber 229. E. Petersoni portree
- 230—32 Narva maastikud
- 1921 K. ü. Pallase viies kuustinäitus: 233 Maastik
- 234 Kavand
- 195 Pää
- 196 Jaapani süschiee (mo-saiikskits) 1924 Keskühingu kolmas kunstinäitus:
- 197 Pää etüüd
- 198 Supelus (skits) 235 Enda näopilt
- 199 Noormehed ja hobused 236—7 Apelsinid
- 200 Muusika 238 Piccola Marina (Capri)
- 201 Pidus (skits) 239—41 Viskelised maastikud
- 202 Maastik
- 203—4 Kavandid 1925 Teine ülevaatenäitus Tallinnas:
- 242 Autoportree
- 243 Pulmasõit
- 244 Apelsinid
- 245 Rand
- 246 Portree
- 247 Natüürmort. Mosaiik
- 248 Tiibri kallas ja Peetri-kirik
- 249 Etüüd
- 250 Natüürmort
- 251 Capri etüüd
- 1921 K. ü. Pallase sügisnäitus:
- 205 Sügis
- 206 Saare motiiv
- 207 Jõesuu
- 208 Interjäär
- 209 Õu
- 210 Pidus kavand
- 1922 E. K. K. Keskühingu esimene kunstinäitus:
- 211 Portree 1926 Keskühing ja Pallas
- 212 Suvine maastik koos:
- 213 A. portree 252 Capri etüüd
- 214—15 Naise pääd. 253 Rooma etüüdid
- 216 Õunapuaed 254 Maastik
- 217 Rukkilõikus 255 Portree
- 218 Saare rannik 256 Muhu etüüd
- 219 Supelusesoon

- 1926 Keskühingu viies
kunstinäitus:
- 257 Dekoratiivne pannoo
258 Naine lehmaga
259 Tütre portree
260 Kaksikportree
261 Pannoo kavand Kalevi-
pojad jahil
262 Pannoo kavand Riigi-
kogule
263—4 Kadrioru etüüdid
265 Talumaastik
266 C. R. Jakobsoni portree
- 1926 Kunstinäitus Riias:
- 267 Pulmasõit (1917)
268 Autoportree (1954)
269 Apelsinid (1924)
- 1927 Keskühingu kuues
kunstinäitus:
- 270 Pannoo
271 Maastik
272 Hr. G. portree
273 Pr. K. portree
274 Natüürmort
275—6 Maastiku-etüüdid
- 1928 K. K. Sihtk. kunsti-
näitus:
- 277 Narva
- 278 Portree
279 Narva
280—1 Kaks Kadrioru etüüdi
- 1929 Kunstinäitus Pariisis:
- 282 Autoportree (1924)
283 Narva (1928)
- 1929 Kunstinäitus Berliinis:
- 284 Suveilm (1928)
285 Tütre portree
286 Maastik
- 1929 Kunstinäitus Lübeckis:
- 287 Suveilm
288 Vana naine
289 Narva
- 1929 Iseisvate kunstinäi-
tus Kunstmuuseumis:
(Narva maant.)
- 290 Perekondlik Parnass
291 Sügis, dek. pannoo
292—5 Narva etüüdid
296 Kiriku juures (eskiis)
- 1930 K. Kunsti sihtk. valit-
suse kunstinäitus:
(Rataskaevu tän.)
- 297 Talu
298 Leit. Laaguse portree
299 Etüüd Toompealt

Õiendusi:

Lhk. 9, 11 rida alt: parun Stieglitzi pro parun v. Stieglitzi; lhk. 35, 16 rida alt: Tuilerii pro Tuillerii; lhk. 47, 7 rida alt: kohustava pro kohutava; lhk. 64, 7 rida ülalt: P. Burman pro K. Burman; repr. 28, Narva vaade on asendatud sama pealkirjaga maalliga aastast 1926; lhk. 58, 1 rida: 1929 pro 1928; lhk. 31, 13 rida alt: Pinturicchio ja Perugino pro. Pintoricchio ja Perudgino; lhk. 31, 11 rida alt: Correggio pro Corregio; lhk. 89, pildi allkiri Perekondlik parnass õlimaal — parandada mosaiik; lehekülgedel 72, 74 ja 90 nimi Solva parandada Saarva.

A-7800
i